

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

факультет політичних наук

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

кафедра історії

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри історії

І. С. Міронова

“ ” 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему:

**ВНЕСОК ДУГЛАСА БРІМНЕРА, АРТУРА ДАУТІ ТА
ГЮСТАВА ЛАНКТО В СТАНОВЛЕННЯ АРХІВНОЇ
ГАЛУЗИ КАНАДИ**

Керівник:

д. і. н., професор

Міронова Ірина Сергіївна

(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент:

директор Центрального державного

архіву вищих органів влади та

управління України,

д. і. н., професор

Левченко Лариса Леонідівна

(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав:

студент VI курсу групи 634 М

Сябро Ігор Геннадійович

(П.І.Б.)

Спеціальності:

032 «Історія та археологія»

(шифр і назва спеціальності)

Миколаїв – 2023 рік

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення	факультет політичних наук
Кафедра, циклова комісія	кафедра історії
Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціальність	032 «Історія та археологія» (шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри історії

_____ І. С. Міронова

“ _____ ” _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Сябро Ігорю Геннадійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) Внесок Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто в становлення архівної галузі Канади

керівник роботи _____ Міронова Ірина Сергіївна, д.і.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від
«22» вересня 2022 року № 167

2. Строк подання студентом проекту (роботи) «07» лютого 2023 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел та літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) згідно з планом дипломної роботи магістра.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) не планується

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Міронова І.С.		
Розділ 1	Міронова І.С.		
Розділ 2	Міронова І.С.		
Розділ 3	Міронова І.С.		
Розділ 4	Міронова І.С.		
Висновки	Міронова І.С.		

7. Дата видачі завдання 26.09.2022**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вступ до дипломної роботи	жовтень 2022	
2.	Розділ 1. Стан наукової розробки проблеми	жовтень 2022	
3.	Розділ 2. Дуглас Брімнер – засновник архіву Канади	листопад 2022	
4.	Розділ 3. Архівна діяльність Артура Дауті	листопад 2022	
5.	Розділ 4. Архівна галузь Канади в період управління Гюстава Ланкто	грудень 2022	
6.	Висновки	грудень 2022	
7.	Переддипломна практика	23.01 – 05.02. 2023	
8.	Оформлення списку використаних джерел та літератури	січень 2023	
9.	Попередній захист	02.02.2023	
10.	Рецензія на дипломну роботу	07.02.2023	
11.	Захист дипломної роботи	21.02.2023	

Студент

_____ (підпис)

Керівник проекту (роботи)

_____ (підпис)

Сябро І. Г.

_____ (прізвище та ініціали)

Міронова І. С.

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ	12
1.1. Історіографія проблеми	12
1.2. Джерельна база дослідження	25
1.3. Методологія та методи дослідження	35
РОЗДІЛ 2. ДУГЛАС БРІМНЕР – ЗАСНОВНИК АРХІВУ КАНАДИ	41
2.1. Передумови створення архіву Канади	41
2.2. «Шляхетна мрія» Дугласа Брімнера	44
2.3. Запровадження програми копіювання архівних документів у країнах Європи	52
РОЗДІЛ 3. АРХІВНА ДІЯЛЬНІСТЬ АРТУРА ДАУТІ	60
3.1. Реформа архівної галузі Канади 1904–1907 рр.	60
3.2. Робота Артура Дауті та архіву в період Першої світової війни	68
3.3. Розвиток архіву Канади у повоєнний час (1918–1935 рр.)	74
РОЗДІЛ 4. АРХІВНА ГАЛУЗЬ КАНАДИ В ПЕРІОД УПРАВЛІННЯ ГЮСТАВА ЛАНКТО	78
4.1. Діяльність Гюстава Ланкто в роки Другої світової війни	78
4.2. Реорганізація роботи архіву Канади у післявоєнний час	83
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	90
ДОДАТКИ	106

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КГЗ – Комісія з громадських записів

КЗДКТ – Комітет з розслідування друку та канцелярських товарів

КПГД – Комітет з питань громадських документів

МККДЗ – Міжвідомчий консультативний комітет з державних записів

США – Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Архівна галузь України сьогодні зазнає важливих і значних змін. Мова йде про зміни в загальній архівній системі й програмі діджиталізації архівних документів – сканування цих матеріалів та викладення їх на офіційних сайтах архівів України для того, щоб користувач, не виходячи з дому, міг дослідити копії документів. Скановані документи у вільному доступі Інтернет є основою публікації архівних матеріалів.

Серед працівників архівних установ України визначається інтерес до вивчення історії розвитку архівної справи в Україні та за її межами для перейняття досвіду попередніх поколінь вітчизняних та зарубіжних архівістів. Архівна система Канади є яскравим зразком для перейняття досвіду у реформуванні архівної галузі України. Ця система була створена першою на території Північноамериканського континенту і саме історики зі Сполучених Штатів Америки робили оцінку роботи цієї системи, що стало поштовхом до початку процесу створення національного архіву США. Відомими архівістами, які започаткували архівну справу в Канаді, були Дуглас Брімнер, Артур Дауті та Гюстав Ланкто. Ці особистості, які народилися у XIX столітті, започаткували нове розуміння про архіви й архівіста, їх роль у суспільному житті Канади та органічний зв'язок з історичною наукою.

Дослідження історії архівної справи у Канаді в рамках діяльності цих архівістів дають нам змогу проаналізувати їх роботу, реконструювати тогочасні процеси формування канадської архівної системи, а також дізнатися, які досягнення були зроблені ними, плани розвитку системи, проблеми, які постали перед ними, та шляхи їх вирішення. Окрім цього, зумовлено дослідження зв'язку архіва з розвитком канадської історичної науки.

Архівні документи є першоджерелом, яке розкриває історію держави, регіону, етносу, культури тощо. І саме архівіст є першим, хто знає, яку інформацію несе той чи інший документ, а також є помічником істориків, які досліджують певне історичне питання.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена й потребою в об'єктивній реконструкції досвіду діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто для перетворення архівної системи України і програми електронного копіювання архівних документів в архівах нашої держави та за її межами, які стосуються України та українців.

Архів на сьогоднішній день є єдиною системою, яка зберігає основну інформацію з історії життя людства у сфері політики, економіки, культури і повсякденності. Ця система виконує дві основні функції: перша функція є зберігаючою, завдяки якій відбувається дотримання установлені температури на певних сховищах, реставрація архівних документів, правила пожежної безпеки, а також спеціальна техніка зберігання унікальних документів. Друга функція – розвиваюча – це ознайомлення людей з документами на організованих архівом освітніх заходах, ознайомлення з архівною системою, за допомогою якої досліднику легше знаходити потрібні йому документи, а також правила користування сайтами архівних установ України, публікація архівних документів у наукових роботах архівістів та істориків. Важливість розвиваючої функції полягає в тому, що саме ці матеріали можуть послужити досвідом від попередніх до майбутніх поколінь у справі розбудови держави, розвитку архівної системи, а також всіх сфер життя людства, не дозволять допустити помилки, які можуть мати негативні наслідки.

В українській архівознавчій науці дана тематика є слаборозробленою. Головна інформація про діяльність Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто міститься в канадських архівознавчих журналах та записах про ці особистості. Дослідницька робота є першою працею, в якій розглянуто запропоновану тематику і проведено подальші дослідження діяльності

канадських архівістів. Робота буде корисною, в першу чергу, для архівістів, які мають плани щодо створення наукових студій з дослідження архівної галузі Канади.

Об'єктом дослідження є очільники архіву Канади Дуглас Брімнер, Артур Дауті та Гюстав Ланкто.

Предметом дослідження є архівна діяльність Дугласа Брімнера, Артура Дауті і Гюстава Ланкто, плани розвитку архіву Канади та їх реалізація, співпраця архівістів з представниками політичної та наукової еліт Канади.

Мета дипломної роботи полягає у висвітленні, на основі всебічного аналізу, узагальнення та критичного осмислення, діяльності канадських архівістів Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто. Для досягнення поставленої мети в роботі ставляться такі **завдання**:

- з'ясувати стан наукового вивчення проблеми, ступінь репрезентативності та інформативності її джерельної бази;
- висвітлити процес створення архіву Канади;
- проаналізувати життєвий шлях та архівну діяльність Дугласа Брімнера, його концепцію розвитку архіву Канади, співпрацю з канадськими та американськими істориками, а також програму копіювання архівних документів у країнах Європи;
- дослідити життєвий шлях, архівну та наукову діяльність Артура Дауті, проаналізувати архівну реформу, класифікацію архівних документів та наукові роботи архівіста, а також його співпрацю з представниками політичної та наукової еліт Канади;
- реконструювати основні віхи життя та архівну діяльність Гюстава Ланкто в роки Другої світової війни та післявоєнний час.

Хронологічні межі охоплюють період від 1872 р., тобто з моменту призначення Дугласа Брімнера головою архівного відділу Департаменту сільського господарства Канади, до 1948 р., тобто до часу звільнення Гюстава Ланкто з посади голови Громадського Архіву Канади.

Територіальні рамки дослідження визначені межами сучасної території Канади, Сполучених Штатів Америки, Великої Британії та Франції.

Методологічною основою роботи є принципи історизму, об'єктивності та всебічного пізнання, які дозволяють з належною повнотою реконструювати тогочасні процеси й забезпечити вірогідність результатів дослідження. Складність і багатогранність теми передбачає реалізацію зазначених принципів шляхом використання комплексу загальнонаукових (історичного й логічного) і спеціально-історичних методів (історико-порівняльний, ретроспективний, біографічний). Поєднання зазначених принципів і методів при опрацюванні теми стало методологічним фундаментом для отримання об'єктивних оцінок, обґрунтованих висновків і достовірних результатів, а отже – й розв'язання наукових завдань і досягнення кінцевої мети дослідження. Розмаїття методів дослідження, використаних при написанні роботи, дало можливість по-новому поглянути на проблематику досліджуваної теми.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше на основі вивчених праць канадських та американських істориків і власних досліджень (звітна документація архівістів, архівні матеріали, матеріали періодики, зображальні джерела) зроблено узагальнення, сформульовано висновки, надано практичні рекомендації:

Уперше питання діяльності очільників архіву Канади Дугласа Брімнера, Артура Дауті і Гюстава Ланкто стало предметом спеціального історичного дослідження, здійснено комплексний підхід до його вирішення:

- встановлено ступінь наукової розробки теми та визначено питання, які вимагають подальшого вивчення;
- досліджено процес формування архіву Канади в рамках діяльності зазначених архівістів;
- визначено основні риси концепцій архівістів щодо розвитку архіву Канади;

– пов’язано зв’язок між політичною елітою, діяльністю архівістів та розвитком історичної науки в Канаді;

– з’ясовано внесок Дугласа Брімнера, Артура Дауті і Гюстава Ланкто у суспільне і культурно-просвітницьке життя Канади.

Доповнено загальну картину життєвого шляху та діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті і Гюстава Ланкто в архівній галузі Канади, зв’язок архівістів з представниками наукової та політичної еліт.

Подальший розвиток отримали такі питання:

– архівна діяльність Дугласа Брімнера у 70-х рр. XIX ст.;

– наукова діяльність Артура Дауті;

– робота архіву Канади в роки Другої світової війни.

Практичне значення дипломної роботи полягає у можливості використання її результатів та матеріалів при написанні узагальнюючих праць з історії вітчизняного та зарубіжного архівознавства, спеціальних курсів з історії архівної системи Канади, а також у процесі викладання відповідних дисциплін у вищій школі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювались на засіданні кафедри історії Чорноморського національного університету імені Петра Могили та доповідалися на трьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях:

– *Сябро І. Г.* Видатний канадський архівіст Дуглас Брімнер і його «Шляхетна мрія» // Могилянські читання – 2020. Всеукраїнська науково-практична конференція. «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» : тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2020. С. 43–44.

– *Сябро І. Г.* Архівна та наукова діяльність канадського архівіста Артура Дауті // Могилянські читання – 2021. Всеукраїнська науково-практична конференція. «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» : тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2021. С. 43–44.

– *Syabro I. The Public Archives of Canada act 1912 as a New Stage in the Development of Canada’s Archival System // «Україна і Європа: спільність історичної долі (ціннісний аспект)»* в рамках міжнародного проєкту Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine» : тези доповідей наукової конференції «Україна і Європа: спільність історичної долі (ціннісний аспект)», Миколаїв, 16 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 120–122.

Публікації:

– *Міронова І., Сябро І. Канадський архівіст Дуглас Брімнер та його «шляхетна мрія» // Архіви України. 2023. № 1.*

Структура дипломної роботи відповідає поставленій меті та визначеним завданням і складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів основної частини (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (119 позицій на 16 сторінках) і додатків (11 позицій). Загальний обсяг дослідження становить 116 сторінок, із них 89 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ

1.1. Історіографія проблеми

Дослідження з історії архівної галузі Канади переважно зосереджуються на державній політиці, взаєминах влади, архіву та істориків. У дослідницький ареал потрапляють державні, архівні та приватні просвітницькі організації Канади, канадські архівісти Дуглас Брімнер, Артур Дауті і Гюстав Ланкто та їхнє оточення, а також найчастіше – окремі видатні історики зі своїми дослідницькими проектами. Тому запропоноване дослідження орієнтоване на висвітлення архівної та наукової діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті і Гюстава Ланкто у Канаді, Великій Британії та Франції з 1872 до 1948 рр.

Історіографію проблеми умовно можна класифікувати за країнознавчим, проблемно-тематичним принципами та хронологічними періодами: 1) канадська; 2) американська; 3) українська.

Канадська історіографія. Дослідження діяльності канадських архівістів почалося з останньої третини ХІХ ст., коли канадські історики у співпраці із зазначеними особистостями давали відгук на наукові праці. Але тоді ще не було комплексних досліджень, оскільки Дуглас Брімнер отримував допомогу, Артур Дауті працював в іншій організації, а Гюстав Ланкто навчався. Також заважали історичним дослідженням Перша світова війна, економічна депресія і Друга світова війна. З другої половини ХХ ст. цій проблематиці почали приділяти більше уваги, саме у цей період було засновано два наукових журнали від Асоціації Канадських архівістів – «Канадський архівіст» («Canadian archivist»), який видавався з 1963 до 1974 рр. та «Архіварія» («Archivaria»), який видається з 1975 р. і по сьогоднішній день.

Серед канадських дослідників, які вивчали питання діяльності Дугласа Брімнера, можна відзначити канадського історика Вільяма Кінгсфорда. У своїй роботі «Canadian archeology. An essay» («Канадська археологія. Есе»), яка вийшла у світ у 1886 р., автор проводив свій історичний дослідницький проєкт в архіві Канади, досліджував архівні документи та тісно співпрацював з Дугласом Брімнером. Історик на декількох сторінках приділив увагу його діяльності¹.

Даніеле Лакасе та Антоніо Лехасер у науковій праці «The National Archives of Canada 1872–1997» («Національні архіви Канади, 1872–1997») дали загальну характеристику розвитку архівної системи Канади від дня заснування до 1997 р. Щодо Дугласа Брімнера автори зазначали його як зачинателя цієї системи, реалізатора своєї «шляхетної мрії». Науковці навели загальну кількість томів, які були упорядковані за часи його управління упродовж 30 років, представили 3 тис. томів його роботи, а також зазначили про фінансову підтримку архіву урядом Канади².

Більше уваги архівній системі Канади приділив архівіст Девід Паркер – очільник відділу записів при Громадському архіві Канади з 1912 до 1923 рр. У своїй роботі «Guide to the Materials for United States History in Canadian Archives» («Путівник по матеріалах з історії Сполучених Штатів у Канадських архівах») він охарактеризував записи Фредеріка Халдіманда та Генрі Буке, військові записи, а також канадські архіви. У вступі він дав загальний огляд історії розвитку архівної системи Канади, згадав імена Дугласа Брімнера та Артура Дауті, їхні внески у розвиток канадської архівної справи та історичної науки, а також «Акт публічних архівів», який був прийнятий у січні 1912 р. Автор виділив декілька пунктів цього акту, які, на його думку, є основними положеннями про архів Канади, повноваження та обов'язки архівіста:

¹ Kingsford W. Canadian Archaeology. An essay. Montreal, 1886. 118 p.

² Lacasse D., Lechasseur A. The National Archives of Canada, 1872–1997. Ottawa: Copyright by The Canadian Historical Association. Historical Booklet. 1997. № 58. 36 p.

Пункт 6. Публічний архів має складатися з усіх публічних записів, документів та інших історичних матеріалів будь-якого характеру, матеріалу та опису, відповідно до цього Закону ці матеріали передаються під опіку та контроль архівіста Домініона.

Пункт 7. Керівник ради може видати розпорядження або наказ про передачу будь-яких публічних записів, документів та інших історичних матеріалів або описів під опіку та контроль архівіста Домініону.

Пункт 8. Архівіст Домініону під керівництвом міністра (прем'єр-міністра) може придбати для Публічного Архіву записи, документи та інші матеріали, які він вважає за потрібне, або може придбати копії цих записів.

В окремому пункті «Режим роботи» Девід Паркер акцентував увагу на вільному доступі до архівних документів у Канаді. Порівнюючи архіви Канади з архівними системами країн Європи, він вказував на наявність кімнат, де відвідувач може ознайомитися з архівними документами, на наявність каталогічних карток кількістю в 15 млн примірників, а також на тривалість робочого дня: у буденні дні влітку – з 9:00 до 17:00; у суботу – з 9:00 до 13:00; у зимові дні – зачинаються на годину раніше.

У другому розділі «Архіви провінцій» автор зосередив увагу на наявності інших архівів, які вже існували в провінціях Канади на початку ХХ ст., та наявності тих документів, які стосувалися історії Сполучених Штатів Америки. Вони вже діяли у провінціях Нова Шотландія, Квебек, Нью Брансвік, Онтаріо, Манітоба, Альберта, Саскачеван, Британська Колумбія, Ньюфаундленд³.

Інший канадський дослідник Хью Тейлор у своїй науковій статті «Archives in Britain and Canada – impressions of an immigrant» («Архіви Великобританії та Канади – враження іммігранта») проводив порівняльний аналіз британської та канадської архівних адміністрацій та роботи цих архівів. Дуглас Брімнер, за його словами, не мав достатньо влади, щоб

³ Parker D. W. Guide to the Materials for United States History in Canadian Archives. Washington: Published by the Carnegie Institution of Washington, 1913. 339 p.

проводити свою власну архівну політику на достатньому рівні й навів елемент, який мав цей архівіст – обмеженість й необмеженість у своїх повноваженнях. Обмеженість полягала лише у зберіганні старих серій документів від знищення, а необмеженість – потрапити в країни Європи для пошуку документів, що стосувалися історії Канади⁴.

Бернард Вейлбреннер у статті «Sources for Economic history in the Public Archives of Canada» («Джерела з економічної історії в Публічному Архіві Канади») зосередив увагу на наявності в архіві записів з економічної історії країни. Автор дослідив статистику наявності документів економічної історії як результат 100-річної роботи цієї системи і згадав ім'я Дугласа Брімнера як зачинателя цієї справи. Також автор зазначив, що Міністерство сільського господарства не лише займалося питанням цієї галузі, а й питанням виробництва та мистецтва⁵.

Пітер Джон Бовен у своїй статті «The colonial office group of the public record office, London with particular reference to Atlantic Canada» («Група колоніального офісу Державного бюро обліку. Лондон з особливим посиленням на Атлантичну Канаду») піднімав питання розміщення канадських документів в Офісі Публічних записів у Лондоні. Як зазначав автор, Дуглас Брімнер зустрівся з цією проблемою і розробив програму копій документів у Колоніальному офісі Лондона, які стосувалися Канади й зробив зауваження, що архівіст не мав академічної освіти, хоча розумів важливість цих документів. Також Дж. Бовен звернув увагу на заборону копій деяких документів з негативних моментів історії Канади, але ці заборони були зняті після оскарження Д. Брімнера про це⁶.

Бетті Кідд у статті «A brief history of the National Map Collection at the Public Archives of Canada» («Історія національної Мапової Колекції при

⁴ Taylor H. A. Archives in Britain and Canada – impressions of an immigrant // Canadian Archivist. P. 22–33.

⁵ Weillbrenner B. Sources for economic history in the Public Archives of Canada // Canadian Archivist. P. 9–14.

⁶ Bower P. J. The colonial office group of the Public record office, London with particular reference to Atlantic Canada // Canadian Archivist. P. 5–28.

Публічному архіві Канади») дослідив діяльність Картографічного відділу при Публічних Архівах Канади й поділив історію Канади на декілька періодів:

- перший період – до 1907 р.;
- другий (1907 рік) – Маповий відділ затверджений;
- третій (1907–1924 рр.) – роки Голдмена,;
- четвертий (1925–1945 рр.) – роки консолідації;
- п'ятий (1946–1973 рр.) – швидке зростання архіву у післявоєнний період;
- шостий (1974–1981 рр.) – недавнє минуле.

У розділі «Період до 1907 року» автор висвітлив діяльність Дугласа Брімнера у сфері копіювання карт і навів їх кількість станом на 1883 рік, яких було скопійовано 426 примірників. Усі фонди періоду його управління розглядалися як одна колекція, незалежно від їх походження, далі цю проблему досліджував його наступник Артур Дауті⁷.

Ієн Вілсон у статті «A Noble Dream: The Origing of the Public Archives of Canada» («Шляхетна мрія»: Історія Публічного архіву Канади») описав загальну історію архіву Канади від 1872 до 1983 рр., а також діяльність Дугласа Брімнера, Артура Дауті і Гюстава Ланкто. Окремо він приділив увагу Дугласу Брімнеру, його програмі копіювання документів, співпраці з істориками й планам «Шляхетної мрії». «Дух архіву Брімнера», як писав автор у своєму висновку, завжди лежав в ідеях наступних архівістів Домініону і перевершував цю систему⁸.

Том Несміт у своїй науковій праці «Archives from the Botton up: Social History and archival scholarship» («Архіви знизу вгору: соціальна історія та архівознавство») піднімав питання соціальної історії, яка була основою історичного дослідження в канадських архівах. Автор виділив цитату Дугласа Брімнера з його звіту по канадських архівах за 1882 р., в якій було

⁷ Kidd B. A Brief history of the national Map Collection at the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Winter 1981–1982. Vol. 13. P. 3–22.

⁸ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

сказано, що більше уваги зараз приділяється соціальному життю. Також автор згадав асистента Дугласа Брімнера Джозефа Мармета, який розглядав це питання більш детально. Але автор зазначив, що актуальність соціальної історії не піднімалася на перший план й набула поширеності при наступних архівістах⁹.

Брюс Вілсон у дослідженні «Bringing Home Canada's Archival Heritage: The London Office of the Public Archives of Canada, 1872–1986» («Повернення архівної спадщини Канади додому: Лондонський офіс Публічних Архівів Канади, 1872–1986») висвітлив питання наявності архівних документів з історії Канади, що зберігалися у Лондоні, а також описав план Дугласа Брімнера з копіювання цих документів та саму процедуру копіювання. Д. Брімнер, за словами автора, мав просту схему копіювання, зосереджуючись на джерелах двох подій: завоювання Канади, що поєднало долі французів та англійців; американська революція. Складної схеми він не розробляв. Програма копіювання не була зупинена після смерті Д. Брімнера, а продовжувалася його наступниками¹⁰.

Дональд Меклоуд у своїй статті «Our Man in the Maritimes: «Down East» with the Public Archives of Canada 1872–1932» («Наша людина на морі: «На Сході» з Публічними Архівами Канади, 1872–1932») піднімав питання зв'язку архіву з приватними колекціонерами цінних документів. Щодо Дугласа Брімнера, то автор піднімав питання лише копіювання архівних документів, чим не відрізнявся від попереднього дослідження Брюса Вілсона, але зазначив проблему заборони копіювання документів про британські форти та військових діячів¹¹.

⁹ Nesmith T. Archives From the Bottom Up: Social History and Archival Scholarship // *Archivaria*. P. 5–26.

¹⁰ Wilson B. Bringing Home Canada's Archival Heritage: The London Office of the Public Archives of Canada, 1872–1986 // *Archivaria*. Winter 1985–1986. Vol. 21. P. 28–42.

¹¹ Macleod D. Our Man in the Maritimes: «Down East» with the Public Archives of Canada, 1872–1932 // *Archivaria*. Winter 1983–1984. Vol. 17. P. 86–105.

Артур Дауті у звіті по канадських архівах за 1904 рік згадував Дугласа Брімнера як основоположника канадської архівної системи і канадської історичної науки. Архівіст подав приклад для наполегливої праці в архіві¹².

Серед канадських істориків й архівістів, які досліджували діяльність Артура Дауті, слід згадати Деніеля Германа і Полете Дозоїса. У своїй науковій статті «Doughty on the Use and Utility of Government Information and Archives, 1933» («Дауті щодо використання та корисності урядової інформації та архівів, 1933») вони опублікували звіт Артура Дауті за 17 червня 1933 р. до уряду Канади про його досягнення в управлінні архівом за попередні роки. У своїх висновках автори виявили, які питання піднімав Артур Дауті у своєму звіті за 1933 рік, а саме фінансування архівної експертизи, цінності архівів, заклику до організацій підтримувати архіви та архівні документи¹³.

Джим Бюрант у науковій публікації «Doughty's dream: a visual Reminiscence of the Public Archives» («Візуальна ремінісценція публічних архівів») зосередив увагу на фотодокументах будівлі архіву Канади і зосередження Артура Дауті на цій тематиці. Мрія А. Дауті, за словами дослідників, полягала у побудові будівлі Публічного архіву. Автори використали цитату Дункана МакАртура, порівнюючи архів з історичним музеєм¹⁴.

Роберт Хайвард у праці «Sir Arthur Doughty, Shorthand and Alfred Ford Lennyson» («Сер Артур Джордж Дауті, Шортхенд та Альфред, Граф Теннісона») висвітлив діяльність Артура Дауті до управління ним Публічними архівами Канади, а також його оточення. Його досвід діяльності до призначення його архівістом (стенографіст да державний управлінець), як

¹² Report on Canadian Archives for the year 1904. Ottawa, 1905. XXXVIII p.; 357 p.

¹³ German D., Dozois P. Doughty on the Use and Utility of Government Information and Archives, 1933 // Archivaria. Fall 2010. Vol. 70. P. 177–196.

¹⁴ Burant J. Doughty's Dream: A Visual Reminiscence of the public archives // Archivaria. Vol. 48. P. 117–130.

зазначав автор, допоміг архівісту підняти архівну систему Канади на вищий рівень¹⁵.

Роберт Макінтош у статті «The Great War, Archives and Modern Memory» («Велика війна, архіви та пам'ять») висвітлив питання створення відділу військових записів учасників канадських військових у Першій світовій війні Артуром Дауті і Максом Ейткеном. За словами автора, в архівіста не вийшло зібрати всі записи подій Першої світової війни, тому це питання вирішували вже його наступники¹⁶.

Джей Есертон у роботі «The origins of the Public Archives Record Centre, 1897–1946» («Історія Центру записів Публічного архіву») дослідив історію розвитку архівної справи, її розширення і нові програми розвитку архівної системи. У питанні діяльності Артура Дауті автор приділив увагу 1912 року, коли було створено Публічний архів Канади, який був уперше прийнятий на законодавчому рівні. Цю установу передано від Міністерства сільського господарства до держсекретаря, що на думку автора, було серйозним кроком у підтримці архіву та зберіганні архівних документів¹⁷.

Ієн Вілсон у своїй науковій статті «Shortt and Doughty: The cultural role of the Public Archives of Canada 1904–1935» («Шорт і Дауті: Культурна роль Публічних архівів Канади, 1904–1935») зосередив увагу на співпраці архівіста Артура Дауті та канадського історика Адама Шорта, на їхніх спільних проєктах щодо розвитку канадської історичної науки. Автор вказав основні праці науковців, а саме двотомну «Documents Relating to the constitutional history of Canada» («Документи, які стосуються конституційної історії Канади») та 23-томну «Canada and its Provinces» («Канада та її провінції»). У висновках автор зазначив, що їхня діяльність зробила значний

¹⁵ Hayward R. J. Sir Arthur Doughty, Shorthand and Alfred, Lord Tennyson // *Archivaria*. Winter 1985–1986. Vol. 21. P. 103–110.

¹⁶ McIntosh R. The Great War, Archives, and Modern Memory // *Archivaria*. Vol. 46. P. 1–31.

¹⁷ Atherton J. The Origins of the public archives Records Center, 1897–1956 // *Archivaria*. Summer 1979. Vol. 8. P. 35–59.

внесок у розвиток канадської історичної науки, незважаючи на проблеми, які стояли перед ними (економічна депресія, Перша світова війна)¹⁸.

Джарет Хендерсон у науковій праці «I am pleased with the Lambton Loot: Arthur George Doughty and making of the Durham papers» («Я задоволений здобиччю Лембтона»: Артур Джордж Дауті та створення паперів Дарема») зосередив увагу на створенні фонду колекції записів першого лорда Дарема Джонатана Лембтона, на важливості історичної ролі Артура Дауті в розвитку архівної системи Канади та канадської історичної науки. У своїх висновках Дж. Хендерсон зазначив важливий елемент у розвитку особистості Артура Дауті як архівіста. Цей елемент він визначив у створенні фонду Лорда Дарема, що відіграло важливу роль у створенні архівістом концепції архіву¹⁹.

Бетті Кідд у вище згаданій статті хронологічно поділила діяльність Артура Дауті на декілька періодів:

- перший – «1907: Маповий відділ установлений»;
- другий – «Роки Холдмена, 1907–1924»;
- третій – «Роки Консолідації 1925–1945».

Також авторка згадувала Генрі Голдмена та Нормана Фі, які оточували архівіста та очолювали цей відділ. У висновках вона зазначила, що цей відділ був невід’ємною частиною історії архівної організації у Канаді, робота відділу проходила більш успішно й розвивалася наступниками Артура Дауті²⁰.

Кармайн Керол у своїй статті «David W. Parker: the “father” of archival arrangement at the Public Archives of Canada» («Девід В. Паркер: «Батько» архівного документообігу у Публічному архіві Канади») зосередив увагу на оточенні Артура Дауті – очільнику відділу записів в публічному архіві

¹⁸ Wilson I. Shortt and Doughty: The cultural role of the Public Archives of Canada, 1904–1935 // Canadian archivist. P. 4–25.

¹⁹ Henderson J. «I am pleased with the Lambton Loot»: Arthur George Doughty and the Making of the Durham papers // Archivaria. Fall 2010. Vol. 77. P. 153–176.

²⁰ Там само.

Канади з 1912 до 1923 рр. Девіда Паркера, а також на його меморандумі до архівіста щодо класифікації урядових записів та негараздів з ними. Відповіді з адреси архіву не було надано й Д. Паркер звільнився зі своєї посади, але зробив значний вплив на Артура Дауті²¹.

Серед канадських архівістів та істориків, які розглядали питання діяльності Гюстава Ланкто, слід виділити Мішель Возний. У своїй науковій статті «National Audiovisual preservation initiatives and the Independent media arts of Canada» («Національні ініціативи зі збереження аудіовізуальних засобів та незалежне медіа-мистецтво у Канаді») авторка присвятила увагу створенню кінематографічного відділу при публічних архівах Канади у грудні 1937 р. Гюставом Ланкто, який співпрацював з авторитетними кінематографічними архівами – Національним архівом фільмів у Лондоні, Французьким кінематографом та Музеєм Модерного мистецтва у Нью-Йорку. Співпраця з цими організаціями й розвиток цієї установи лише починалися й гальмувалися у зв'язку з подіями Другої світової війни, але набули розвитку у часи наступників Гюстава Ланкто²².

Доуг Вайт у дослідженні «Excavating the Archival Legacy of the Department of the Interior: The records of the mining Lands Branch» («Розкопки архівної спадщини УМВС: діловодство відділу гірничих угідь») торкався питання збереження старих записів, які підлягали знищенню й потребували перегляду тих документів, які мали історичну цінність. Гюстав Ланкто разом з його оточенням проводили консультації з урядом щодо цінності документів у червні 1943 р. Результатом рішення став ретельний перегляд документів, які підлягали знищенню. Але до цього питання змогли повернутися лише після закінчення війни²³.

²¹ Carrol C. V. David W. Parker: the «Father» of archival Arrangement at the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Summer 1983. Vol. 16. P. 150–154.

²² Wozny M. L. National Audiovisual Preservation Initiatives and the Independent Media Arts in Canada // *Archivaria*. Spring 2009. Vol. 67. P. 87–113.

²³ Whyte D. Excavating the Archival Legacy of the Department of the Interior: the Records of the Mining Lands Branch // *Archivaria*. Winter 1987–1988. Vol. 25. P. 93–106.

Джин Драйден у науковій статті «The Mackenzie King Papers: An Archival Odyssey» («Записи Маккензі Кінга: Архівна Одиссея») зосередив увагу на створенні фонду відомого прем'єр-міністра Канади Маккензі Кінга. Формування фонду розпочалося у жовтні 1947 р. Гюставом Ланкто, занесенням файлів офісу до п'яти кабінетів прем'єр-міністра (1921–1930) і записам цього фонду. Але архівісту не вдалося оформити цей фонд до кінця, оскільки він відправився у відставку і це питання продовжували розв'язувати послідовники Г. Ланкто²⁴.

Кетрін Роуз у своїй дисертаційній роботі «The long reach of War: Canadian records management and the Public Archives» («Довгий розмах війни: документообіг та публічні архіви») основну увагу приділила військовим документам періоду Першої та Другої світових війн, які зберігаються в канадському архіві. Авторка дала загальну характеристику діяльності Дугласа Брімнера та Артура Дауті й зосередила увагу на співпраці Гюстава Ланкто з іншими організаціями щодо створення фондів військових документів, у тому числі з прем'єр-міністром Канади Маккензі Кінгом та окремо розглянула питання фінансування архіву, наводячи статистику за два роки. Зокрема, у 1939 р. на фінансування архіву урядом було виділено 173 535 канадських доларів, а в 1940 р. – 144 410 дол. У висновках авторка зазначила про конфлікт між прем'єр-міністром Маккензі Кінгом та Гюставом Ланкто, у результаті якого очільник уряду створив свій орган, який вирішував питання архівних документів без відома архівіста, а в 1947 р. М. Кінг звільнив Г. Ланкто з посади архівіста²⁵.

Американська історіографія. Сполучені Штати Америки є країною-сусідом Канади. Американські історики приїжджали до архіву Канади вивчати архівні документи, які стосувалися історії Північноамериканського

²⁴ Dryden J. The Mackenzie Kang Papers: An Archival Odyssey // *Archivaria*. Summer 1978. Vol. 6. P. 40–69.

²⁵ Rose K. *The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives*. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History. 2012. 228 p.

континенту, оцінювали роботу архіву та досліджували діяльність Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто.

Співпраця американців та канадців у рамках архівної справи почалася в останній третині XIX ст. Розпочав досліджувати архівну системи Канади та реалізовувати відповідні проєкти американський історик Джастін Віндзор. Разом з авторським колективом у восьмому томі своєї фундаментальної роботи «Narrative and critical history of America» («Наративна та критична історія Америки») він приділив увагу історії всього Нового Світу – від колонізації територій до війн за незалежність цих держав. У розділі «Canada from 1763 to 1887» («Канада з 1763 до 1887 роки») разом з Джорджем Брюсом автори зробили загальний огляд історії Канади цього періоду, маючи карти цих територій й особові документи відомих діячів країни. У своєму дослідженні автор згадав ім'я Дугласа Брімнера й створення архіву Канади у 1872 р. При цьому він зазначав, що «найвидатнішою подією у пошуку документів попередніх років були здійсненні канадським архівним відділом, чия колекція записів розпочала збиратися з 1872 р. під невтомним керівництвом Дугласа Брімнера і збільшилась за декілька років». У дослідженні також зазначалось, що записи, які копіювалися під його керівництвом, були на зберіганні Британського музею у Лондоні²⁶.

Окрім дослідження Джастіна Віндзора, слід також згадати про заснування журналу Асоціації Американських архівістів «The American Archivist» («Американський архівіст»). Журнал видається з 1939 р. до сьогодні працівниками архівної системи Сполучених Штатів Америки та Канади. Цей журнал є одним з ключових елементів співпраці архівістів цих країн, в якому висвітлюються проблеми обміну досвідом між архівістами, розвиток архівної справи, її історія, організація та структура.

Дженіфер Дуглас та Хейзер МакНейл у статті «The Generic Evolution of Calendars and Inventories at the Public Archives of Canada, 1882–1975»

²⁶ Winsor J. Narrative and critical history of America. Vol. 8 Boston, New York, Houghton, Mifflin and Company, 1889. 604 p.

(«Еволюція календарності та класифікації у Публічному архіві Канади з 1882 до 1975 роки») провели дослідження проблеми оформлення календарів та інвентаризації документів в архіві Канади з 1882 до 1975 рр., використовуючи звіти канадських архівістів. В якості аналізу вони використали звіти Дугласа Брімнера за 1882, 1883, 1884, 1888 та 1889 рр., порівнюючи різноманітність оформлення цих елементів у кожному зі звітів. Автори дійшли висновку, що Д. Брімнер з 1882 до 1890 рр. використовував систему календаря по рукописах Фредеріка Халдіманда, де присвятив увагу сотням сторінок його щорічних звітів, після 1890 р. почав займатися іншими архівними документами²⁷.

Вальдо Гіффорд Ліленд у своїй статті «The prehistory and Origins Of the national Historical Publications Commission» («Передісторія та історія Комісії національних історичних публікацій») розглянув питання заснування та діяльності цієї комісії, одним з членів якої повинен був стати Дуглас Брімнер²⁸.

Українська історіографія. Сучасні українські історики та архівісти приділяють недостатньо уваги дослідженню діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто. Єдиною роботою, в якій згадується ім'я лише Дугласа Брімнера, є довідник «Архівна україніка в Канаді», який вийшов під редакцією Ірини Матяш²⁹.

Таким чином, проаналізувавши канадську, американську та українську історіографію з поставленої проблеми, можна зробити висновок, що праці істориків та архівістів, які стосуються питання діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто, присвячені переважно становищу архівної системи Канади, її організації та структурі, планам дій архівістів. Натомість,

²⁷ Douglas J., Heather MacNeil H. The Generic Evolution of Calendars and Inventories at the Public Archives of Canada, 1882–ca. 1975 // The American Archivist. 2014. Vol. 77. № 1. P. 151–174.

²⁸ Leland W. G. The prehistory and Origins of the National Historical Publications Commission // American Archivist Американський архівіст. P. 187–194.

²⁹ Архівна україніка в Канаді : довідник / Держкомархів України, УНДІАСД, Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту ; керівник проекту І. Матяш ; упоряд. : І. Матяш, Р. Романовський, М. Ковтун, Х. Вінтонів, А. Майстренко, Л. Приходько. Київ, 2010. 882 с.

особисте та наукове життя зазначених осіб не було предметом окремого наукового дослідження. Ця обставина є суттєвим підтвердженням необхідності детального дослідження життя та діяльності канадських архівістів, особливо в сучасній українській науці.

1.2. Джерельна база дослідження

Джерельна база проблеми архівної діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто є малодослідженою. Основні документи і матеріали державних органів влади, архівних установ Канади та канадських архівістів розміщені на сайті Бібліотеки та Архіву Канади³⁰, а також на сайті неприбуткової організації «Internet Archive»³¹ та «Canadiana»³².

Джерельна база дипломної роботи ґрунтується переважно на писемних джерелах. Також окремо автором опрацьовано зображальні джерела, а саме портрети, карти, фото будівель.

Писемні джерела умовно класифіковано на три групи: документальні; наративні; довідкові.

Документальні джерела, у свою чергу, поділяються на три види: неопубліковані документи і матеріали; нормативні та актові документи; звітна документація.

До *неопублікованих документів та матеріалів* віднесено документи Бібліотеки та Архіву Канади, в яких містяться матеріали про формування фондів канадських політиків, документи канадських архівістів, а також розпорядження органів влади. Серед них можна виділити фонд RG37 «Національні Архіви канади», розділ В – «Офіс архівіста домініону та асистента архівіста Домініону». Ця серія вміщує 192 справи, до якої входять листування та записки. Документи Дугласа Брімнера зберігаються у томах

³⁰ Library and Archives Canada. URL: <https://library-archives.canada.ca/eng>

³¹ Internet Archive. URL: <https://archive.org/>

³² Canadiana. URL: https://heritage.canadiana.ca/view/oocihm.lac_mikan_105513

104–141 та 176–188³³, Артура Дауті – у томах 142–175 та 189–211³⁴, але самі справи не оцифровані і не представлені на сайті Бібліотеки та архіву Канади. У цьому фонді можна виділити справу 189 «Збірник листів № 6, листування Дугласа Брімнера та Артура Дауті з представниками інтелігенції та влади»³⁵.

У фонді Офісу Таємної Ради (RG2-A-1-a) зберігаються справи, що лягли в основу наукового дослідження, а саме: справа 290 «Міністр сільського господарства звітує про петицію, яка була представлена Палаті Громад щодо створення архіву та рекомендації щодо виділення коштів на архів»³⁶; справа 635 «Рекомендації міністра сільського господарства про обмеження копій до 500 примірників»³⁷; справа 865 «Передача під опіку архівіста Домініону записів з різних відділів»³⁸; справа 928 «Допомога Комісії з історичних рукописів архівісту Домініону»³⁹. Також у фонді RG150

³³ Library and Archives Canada. RG37-B, Vol. 104–141 and 176–188. Douglas Brymner's letterbooks. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=185856>

³⁴ Library and Archives Canada. RG37-B, Vol. 142–175 and 189–211. Arthur Doughty's lettersbooks. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=185864>

³⁵ Library and Archives Canada. RG37-B, Vol. 189. Letters Book № 6. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=5016475>

³⁶ Library and Archives Canada. RG2-A-1-a, Vol. 290. Canadian Archives. Minister of Agriculture reports on petition presented to the House of Commons. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Record?app=ordincou&IdNumber=10838&new=-8585806018599392324>

³⁷ Library and Archives Canada. RG2-A-1-a, Vol. 635. Recommends that report of be exempted from terms limiting number printed to 500 copies. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=157359>

³⁸ Library and Archives Canada. RG2-A-1-a, Vol. 865. Dominion Archivist and Keeper of the Records to have charge of the Archives of Canada and documents of relating to the history of the country and transfer to his care of certain documents now in possession of various departments - Minister of Agriculture. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=85802>

³⁹ Library and Archives Canada. RG2-A-1-a, Vol. 928. Historical Manuscript commission to aid Dominion Archivist composition and duties of Minister of Agriculture, 1907/04/08. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=134858>

«Канадський експедиційний корпус» зберігаються особові справи Гюстава Ланкто⁴⁰.

До нормативних та актових джерел віднесено опубліковані документи, в яких містяться матеріали про діяльність канадських архівістів, про їхню співпрацю з органами влади. Серед них можна виділити акт Публічних архівів Канади, який був затверджений 12 березня 1912 р. Згідно з цим актом, архівний відділ перейменовано на Публічний (або Громадський) архів Канади й управління цим архівом переходило від Міністерства сільського господарства до прем'єр-міністра. Цей документ складається з 10 пунктів, в яких прописано повноваження та обов'язки архівіста Домініону, передача архівних документів від урядових організацій до архіву Канади. Цей акт було опубліковано у номері 46 видання «Canada Gazette» («Канадська газета за 1912 р.»)⁴¹.

Звітна документація канадських архівістів, державних органів влади є основним джерелом інформації, яка надає змогу досліджувати розвиток архівної системи Канади і мати загальне розуміння про розвиток цієї організації. Значну частину звітів архівістів викладено у вільному доступі інтернет на сайтах archive.org та Canadiana. Але, на жаль, не всі звіти є у вільному доступі для користувачів.

У 1909 р. вийшов у світ збірник документів «Збірник звітів по канадських архівах з 1872 до 1908 рр.», в якому вміщено звіти за 1872–1908 рр., зокрема звітна документація Дугласа Брімнера (за 1871–1901 рр.), Артура Дауті (1904–1908 рр.), Гюстава Ланкто (1938–1947 рр.) та Міністерства сільського господарства Канади⁴².

⁴⁰ Library and Archives Canada. RG150, Accession 1992-93/166, Box 5353–35, Captain Gustave Lanctot, URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/discover/military-heritage/first-world-war/personnel-records/Pages/item.aspx?IdNumber=511080>

⁴¹ The Public Archives act of 12.03.1912 // Canada Gazette. The 23d of March of the year 1912. Vol. 48. P. 4–5. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=cangaz&IdNumber=4371&q=public%20archives%20act%201912>

⁴² Index to Reports of Canadian Archives from 1872 to 1908. Ottawa, 1908. 231 p.

Звітна документація Дугласа Брімнера є однією з основних носіїв інформації про розвиток архівної системи Канади за період його управління, в якій вміщено звіти Міністру сільського господарства Канади про результати діяльності архівіста. У мережі Інтернет у вільному доступі знаходиться 21 том цих звітів за 1881–1901 рр.

За структурою звіти складаються зі вступного слова архівіста і характеристики архівних документів, які були знайдені під час програми копіювання архівних документів у Лондоні та Парижі. Зокрема, у звіті за 1883 р. у промові архівіста Дуглас Брімнер подав коротку історію становлення архівної системи, програму копіювання документів у Лондоні і Парижі та основні питання розвитку архіву. Також у цьому документі міститься звіт канадського історика й асистента архівіста Джозефа Марметта про наявність архівних документів у Франції⁴³. За такою структурою укомплектовано звіти за 1885⁴⁴, 1886⁴⁵ та 1887 рр.⁴⁶.

Далі за змістом звітної документації Дугласа Брімнера йде розділ «Записи», в якому вміщено джерела з різних сфер життя Канади та провінції. Основну увагу зосереджено на колекціях записів двох відомих діячів Канади – Фредеріка Халдіманда та Генрі Буке. Колекція документів Ф. Халдіманда представлена у звітах за 1881–1889 рр.⁴⁷; Буке – за 1881, 1883 та 1889 рр.⁴⁸.

Звітна документація Дугласа Брімнера допомагає отримати цінну інформацію про розвиток архівної справи Канади. Зокрема, важливими для вивчення теми наукової роботи стали: Конституційний акт 1791 р.⁴⁹;

⁴³ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1883. Ottawa, 1884. 247 p.

⁴⁴ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1885. Ottawa, 1886. 382 p.

⁴⁵ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1886. Ottawa, 1887. 925 p.

⁴⁶ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1887. Ottawa, 1888. 564 p.

⁴⁷ Brymner D. Report on Canadian archives and on the system of keeping Public records 1881. Ottawa, 1882. 54 p.; Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1882. Ottawa, 1883. 94 p.; Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1888. Ottawa, 1889. 1028 p.; Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1889. Ottawa, 1890. 337 p.

⁴⁸ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1889. Ottawa, 1890. 337 p.

⁴⁹ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1890. Ottawa, 1891. 332 p.

документи часів «французької» Канади⁵⁰; судові документи⁵¹; документи державних службовців⁵²; матеріали про знаходження архівістом документів з острова принца Едварда у Лондоні⁵³; формування провінції Нью Брансвік⁵⁴; війну 1812 р. та релігійне життя Канади⁵⁵; пожежу у західному блоці архівного відділу Канади у 1897 р. й усунення наслідків⁵⁶; документи лорда Далхойзі (засновника Літературно-історичного товариства Квебеку)⁵⁷; розвиток освіти у Канаді, періодичні видання⁵⁸; документи про міграційні процеси⁵⁹; оточення Дугласа Брімнера – Олександра Даффа, який був тимчасовим керівником цього відділу з 1901 до 1904 р.⁶⁰.

Звітна документація Артура Дауті є головним джерелом з вивчення розвитку архівної системи Канади під час його управління, структури архіву, оточення архівіста, а також архівні документи, які зберігалися в архівному відділі до 1912 р., а згодом були передані до Публічного архіву Канади. У вільному доступі системи Інтернет представлено 15 томів звітів архівіста за 1904–1923 рр.

Упродовж діяльності Артура Дауті структура змісту звітної документації змінювалася. Так, у 1904–1905 рр. вона оформлювалася за двома розділами – «Слово архівіста» та «Додатки»; у 1908–1910 рр. – публікувалися лише архівні документи, які були знайдені в архівних установах Англії, Франції, Італії та Ватикану; у 1912–1923 рр. – укладалися звіти картографічного та рукописних відділів, а також документів відомих діячів Канади та державних органів влади. Цінними для вивчення поставленої проблеми є звіти за 1904–1905 рр., в яких перед словом архівіста

⁵⁰ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1891. Ottawa, 1892. 193 p.

⁵¹ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1892. Ottawa, 1893. 394 p.

⁵² Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1893. Ottawa, 1894. 114 p.

⁵³ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1894. Ottawa, 1895. 573 p.

⁵⁴ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1895. Ottawa, 1896. 102 p.

⁵⁵ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1896. Ottawa, 1897. 252 p.

⁵⁶ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1897. Ottawa, 1898. 382 p.

⁵⁷ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1898. Ottawa, 1899. 571 p.

⁵⁸ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1899. Ottawa, 1900. 709 p.

⁵⁹ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1900. Ottawa, 1901. 896 p.

⁶⁰ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1901. Ottawa, 1902. 1027 p.

згадувалися прізвища працівників архіву Канади – Кейсі, Фрост, Хейлі, Макдональд, Дафф, Оубе, Архамбоул, Бойвін, Боуте⁶¹, Робертсон, Грейвс, Голдмсен, Лейблор та Пелетьер⁶², а також імена посадовців, кому відправлявся цей звіт (міністру сільського господарства Канади Сіднею Фішеру та депутату Джорджу О'Халлорану)⁶³.

У своїй документації за 1908 рік Артур Дауті розробив власну класифікацію документів, які зберігалися в архіві. Зокрема, всі документи він поділив на чотири групи: державні, земельні, військові, громадські⁶⁴. Це джерело допомагає досліднику зосередити свою увагу на важливих періодах з історії Канади та розвитку в цій країні архівної справи, а саме:

1. використання досвіду Дугласа Брімнера та його внесок у розвиток архівної системи Канади, спроба створення архівної будівлі у 1731 р. інтендантом Нової Франції Жилем Хоккартом;

2. список документів, які надійшли з країн Європи, фортів колоній Канади⁶⁵;

3. генеалогія мешканців французької Канади;

4. документи Гамільтона, Джона Вілсона, Девіда Томпсона;

5. документи британських політиків Чарльза Багота та Чарльза Грея, метричні книги церков у Канаді⁶⁶;

6. документи архіву церкви Сен-Люпсіса, архіву Міністерства закордонних справ Франції, журналу експедиції Вільяма Фіппса, торгова документація, звіти капітана Моріса⁶⁷;

7. актові документи провінцій Канади за 1749–1798 рр., документи Джона Лова⁶⁸;

⁶¹ Report concerning Canadian archives for the year 1905 in three volumes. Vol. 1. Ottawa, 1906. URL: <https://electriccanadian.com/makers/carchives1905a.pdf>

⁶² Report concerning Canadian archives for the year 1905 in three volumes. Vol. 2. Ottawa, 1906. URL: <https://electriccanadian.com/makers/carchives1905b.pdf>

⁶³ Там само.

⁶⁴ Doughty A. Report of the works of the archives dranch for the year 1908. Ottawa, 1909. 23 p.

⁶⁵ Там само.

⁶⁶ Doughty A. Report of the works of the archives dranch for the year 1909. Ottawa, 1910. 120 p.

⁶⁷ Doughty A. Report of the works of the archives dranch for the year 1910. Ottawa, 1911. 125 p.

8. документи фортів святого Джона та Шамблі⁶⁹;
9. документи Нейлсона⁷⁰;
10. листування губернатора Джона Пара з графом Шерберном⁷¹;
11. документи лорда Дарема (Джона Ламбтона) та Франца-Карлі Бурмалакі⁷².

Наступною розглянемо представлену в канадських архівах звітну документацію Гюстава Ланкто. Оскільки він був першим франкомовним архівістом, то переважну більшість його звітів опубліковано французькою мовою. Хронологічні межі цієї документації охоплюють 1938–1947 рр. і складаються з семи томів. Звіти за 1941–1942 рр. відсутні у зв'язку з подіями Другої світової війни. Із цих звітів можна отримати інформацію про:

1. формування фонду записів лорда Вілфреда Лоєра, процес кадрової реорганізації для покращення розподілу роботи архіву, класифікацію колекцій та дослідження архівних записів⁷³;
2. документи Північно-Західних територій, дарунки королеви Єлизавети Публічному архіву Канади, портрет Джеймса Вольфа⁷⁴;
3. стан фінансування архіву урядом Канади, військові записи часів Французької Канади⁷⁵;
4. План Г. Ланкто щодо соціальної реабілітації – реалізація програми архіву щодо більш широкого використання архівних матеріалів для архівістів, вчителів, студентів та військових, розширення доступу до цих записів, візити президента Гаїті Елі Лескот, екс-президента Колумбії Сантоса, якого цікавили старовинні карти Колумбії XVI ст., представлення

⁶⁸ Doughty A. Report of the works of the archives dranch for the year 1912. Ottawa, 1913. 295 p.

⁶⁹ Doughty A. Report of the public archives for the year 1913. Ottawa, 1914. p.

⁷⁰ Doughty A. Report of the work of the Public Archives for the years 1914 and 1915. Ottawa, 1916. URL:

⁷¹ Doughty A. Report of the work of the Public Archives for the year 1918. Ottawa, 1919. URL: https://www.canadiana.ca/view/oocihm.8_03505_33/1

⁷² Doughty A. Report of the public archives for the year 1923. Ottawa, 1924. 508 p.

⁷³ Lanktot G. Report of the public archives for the year 1938. Ottawa, 1939. 175 p.

⁷⁴ Lanktot G. Report of the public archives for the year 1939. Ottawa, 1940. 138 p.

⁷⁵ Lanktot G. Report of the public archives for the year 1940. Ottawa, 1941. 107 p.

документів Ради Квебеку, опис життя ранніх мешканців Верхньої Канади та лист Дафферіна щодо захисту Квебеку⁷⁶;

5. представлення документів Першого засідання законодавчої ради Канади у Новій Шотландії, масонський рух у Квебеці після завоювання Канади Великою Британією⁷⁷;

6. візит президента Чилі Хуана Ріоса до архіву Канади, створення комітету публічних архівів, скорочення штату працівників архівної установи внаслідок подій Другої світової війни⁷⁸;

7. створення іконографічного відділу, економічне становище Канади у першій половині XIX ст⁷⁹.

До **нарративних джерел** з досліджуваної проблеми відносяться наукові праці представлених архівістів. Серед них, у першу чергу, варто виділити наукові роботи Артура Дауті. Однією з його фундаментальних праць є робота «Канадські архіви та її діяльність», в якій автор піднімав питання важливості ролі архіву Канади у збереженні документів, що є основними носіями інформації з історії країни, формування канадської історичної спільноти в Англії та Франції, членами яких був Артур Дауті. Також у своїй праці він виклав матеріал діалогів представників влади та інтелігенції Англії і Канади на бенкеті у Лондоні 7 листопада 1923 р., на якому були присутні Артур Дауті, прем'єр-міністр Канади Маккензі Кінг, письменник Кембел Стюарт, Вінстон Черчилль та ін. У своїй промові Маккензі Кінг акцентував увагу на важливості зберігання архівних документів Канади та внесок архівіста у цю справу. Також у цей рік була створена Канадська історична спільнота у Франції, на честь якої також організували бенкет, на якому був присутній Артур Дауті. Окрім цього, автор подав близько 25 тис. архівних документів

⁷⁶ Lanktot G. Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1943. Ottawa, 1944. 180 p.

⁷⁷ Lanktot G. Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1944. Ottawa, 1945. 152 p.

⁷⁸ Lanktot G. Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1945. Ottawa, 1946. 204 p.

⁷⁹ Lanktot G. Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1947. Ottawa, 1948. 231 p.

Канади станом на 1923 рік та класифікував ці документи за походженням та сферою діяльності⁸⁰.

Наступною відомою джерелознавчою працею Артура Даугі є двотомна робота «Документи, що стосуються конституційної історії Канади». Цю роботу він написав разом зі своїм другом істориком Адамом Шортом у 1907 р. Хронологічні межі першого тому охоплюють 1759–1791 рр. – період війн Франції та Великої Британії за панування у Канаді та закріплення влади британців у цій країні. У вступі автор подав загальну характеристику архівних документів цього періоду та їх класифікацію таким чином:

1. Умови капітуляцій та домовленостей, визначення кордонів колоній та умов, за яких ці території були передані чи залишилися;
2. Королівські прокламації або Британські статути, які визначають основи та особливості управління колоніями;
3. Комісії та інструкції, видані урядовцями, які дають інформацію про систему управління та адміністрування у колонії та загальну політику, якої слід дотримуватися;
4. Розпорядження або закон, поданий офіційною особою щодо призначення під юрисдикцією Королівських прокламацій або Британських статутів та інструкцій до управлінців, судові закони федеральних судочинств колоній;
5. Спеціальні звіти офіційних осіб від різних управлінь Корони у Британії або Канаді;
6. Збірка документів, до якої входили петиції та контр-петиції від посадовців, звіти та офіційне листування.

У цій роботі містяться документи, які стосуються історії Канади з 1759 до 1791 рр., від капітуляцій французьких колоній у Канаді до укладення Конституційного акту 1791 р.⁸¹.

⁸⁰ Doughty A. G. The Canadian archives and its activities. Ottawa, 1924. 89 p.

⁸¹ Doughty A. G., McArthur D. A. Documents relating to the constitutional history of Canada 1759–1791. Vol. 1. Ottawa, 1907. 734 p.

Другий том був опублікований у 1914 р. разом з канадським архівістом, а згодом політиком Дунканом МакАртуром. Хронологічні межі роботи охоплюють період з 1791 до 1818 рр.⁸².

Наступною фундаментальною роботою Артура Дауті є 23-томна праця «Канада та її провінції. Історія канадського народу та їх інституцій», написана у співавторстві з Адамом Шортом. Томи виходили у світ з 1914 до 1917 рр. Ця робота дає нам широке розуміння історії Канади з моменту появи перших європейських поселенців у Канаді до 1867 р. Архівіст зі своїм авторським колективом зробили спробу періодизації історії Канади: Нова Франція (1534–1760); Британський Домініон (1760–1840); Об'єднана Канада (1840–1867). Також автори зосереджували увагу на таких питаннях, як політична еволюція, індустріальність, Атлантичні провінції, провінція Квебек, провінції канадської прерії, тихоокеанських прерій. Також автори приділяли увагу питанню політичного, економічного та культурного життя цієї країни⁸³.

⁸² Doughty A. G., McArthur D. A. Documents relating to the constitutional history of Canada 1791–1818. Vol. 2. Ottawa, 1915. 576 p.

⁸³ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 1. Ottawa, 1914. 312 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 2. Ottawa, 1914. 590 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 3. Ottawa, 1914. 385 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 4. Ottawa, 1914. 757 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 5. Ottawa, 1914. 404 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 6. Ottawa, 1914. 364 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 7. Ottawa, 1914. 677 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 8. Ottawa, 1914. 958 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 9. Ottawa, 1914. 355 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 10. Ottawa, 1914. 660 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 11. Ottawa, 1913. 400 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 12. Ottawa, 1914. 675 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 13. Ottawa, 1914. 375 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of

Серед довідкових матеріалів у роботі було використано словник «Канадської біографії»⁸⁴ та довідник «Канадська Енциклопедія», в яких представлено короткі біографічні нариси про Дугласа Брімнера, Артура Дауті⁸⁵ та Гюстава Ланкто⁸⁶.

Отже, огляд джерел з проблеми діяльності канадських архівістів Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто, а також їхнього внеску в історичну науку засвідчує наявність достатньо репрезентативної бази, комплексний аналіз якої дає нам змогу глибоко дослідити поставлену проблему. У процесі дослідницьких операцій з джерелами з'ясовувалися їхня наукова цінність, ступінь об'єктивності вміщених фактів, відомостей. Відбір джерел провадився відповідно до мети та конкретних завдань дослідження.

1.3. Методологія та методи дослідження

Сучасна історична наука зазнає тенденцій пошуку нових підходів, теорій та суджень, у тому числі використання підходів західної науки, що

the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 14. Ottawa, 1914. 700 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 15. Ottawa, 1914. 320 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 16. Ottawa, 1914. 598 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 17. Ottawa, 1914. 273 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 18. Ottawa, 1914. 645 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 19. Ottawa, 1914. 280 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 20. Ottawa, 1914. 602 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 21. Ottawa, 1914. 346 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 22. Ottawa, 1914. 660 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 23. Ottawa, 1914. 373 p.

⁸⁴ Dictionary of Canadian Biography. Douglas Brymner. Vol. XIII (1901–1910). URL: http://www.biographi.ca/en/bio/brymner_douglas_13E.html

⁸⁵ The Canadian Encyclopedia. Sir Arthur George Doughty. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/sir-arthur-george-doughty>

⁸⁶ The Canadian Encyclopedia. Gustave Lanctot. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/gustave-lanctot>

зумовлено переосмисленням тієї чи іншої проблеми з історії України та світу й підняття питань, які мало досліджувалися або не досліджувалися взагалі, причинами чого були заборони ідеологій або недостатня кількість наявних джерел для дослідження. Ці елементи є ключовими для розвитку української сучасної історичної науки та створень різних досліджувальних інституцій в українській історіографії.

Українська наука переживає трансформацію, відходячи від заідеологізованої колективізмом радянської науки історичного мислення та переходу на сучасні прийоми вивчення історії західної моделі. Західна модель історіографії базується на цивілізаційному підході історичного дослідження. Цивілізаційний підхід характерний для вивчення природних закономірностей розвитку певної цивілізації, ролі суспільства та окремої особистості в цій цивілізації. Окремі особистості відігравали й відіграють ключові ролі в певних історичних епохах, явищах та різних сферах життя людства від політичного життя до життя виробника споживчих виробів. На відміну від цього, у радянській історичній науці вивчалася лише роль колективу згідно з ідеологією комунізму, відкидалася роль особистості в історії.

У комплексі світоглядного та об'єктивних принципів, якими керувався автор при написанні роботи, пріоритетом була закономірність та прогресивність історичного розвитку, що визначало використання методологічної бази. Застосування підходів, принципів і методів дослідження дозволило викласти досліджуваний матеріал у хронологічній послідовності та об'єктивному вивченні діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто.

Сучасне історичне мислення прагне проникнути в сутність явищ і процесів, що вивчаються. Це є можливим за умови використання цілісного підходу до об'єкта вивчення, розгляду його у виникненні та розвитку, тобто застосуванні історичного підходу до його вивчення. Цей підхід дає змогу дослідити історичні умови формування та розвитку архівної системи Канади

та розвиток канадської історичної науки під час діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків.

Розгляд поставленої проблеми зумовлює застосування ціннісного підходу до об'єкта дослідження. Він виражається в оціночних судженнях, передбачає оцінку подій, явищ, особи, до яких вони відносяться. Одним з головних елементів є наукові цінності. Саме цих цінностей дотримувалися Дуглас Брімнер, Артур Дауті та Гюстав Ланкто, збагачуючи полиці приміщень архіву Канади надбаннями історії канадського народу⁸⁷. Також дослідником використано глобальний підхід до вивчення історії, що дало змогу розглянути поставлене питання діяльності цих архівістів в межах Канади, Сполучених Штатів Америки, Великої Британії та Італії, їхні програми та участь у наукових заходах.

Методологічною основою роботи стали комплексні та інтегральні підходи до дослідження відносин архівістів з інтелігенцією з різних країн світу та представниками державних органів влади, а також політики уряду Канади до архіву. Ці підходи вимагають вивчення проблеми на різних рівнях. На першому рівні досліджується загальна політика уряду до канадської архівної системи; на другому – відносини представників інтелігенції та влади з архівістами.

Методологія дослідження базується на принципах історизму, об'єктивності, науковості та системності.

Аналіз документів і матеріалів, подій проводилися на основі принципів історизму та об'єктивності. У межах досліджуваної проблеми принцип історизму дозволив вивчити історичні та життєві обставини, які вплинули на вибір Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто стати працівниками архівної справи у Канаді та істориками, а також зміни стратегії розвитку архівної системи Канади.

⁸⁷ Берека В. Новітні підходи в методології та методиці викладання історії України. // Наукові записки: Серія «Історія». С. 134–139. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8584/1/Bereka.pdf>

Принцип науковості передбачає переважання об'єктивного наукового знання над певними кон'юнктурними інтересами тих або інших соціальних груп за сферою діяльності або окремих дослідників. Тому для дослідження проблеми обрані ті історичні та життєві факти, які дозволяють з найбільшою повнотою розкрити діяльність Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто.

Усебічне вивчення діяльності зазначених архівістів стало можливим завдяки використанню загальнонаукових, спеціально-історичних, джерелознавчих, біографічного та міждисциплінарних методів дослідження.

Серед загальнонаукових методів дослідження були виділені: логічний, аналітичний, структурно-системний, синтез, індукція, дедукція, зіставлення, історико-генетичний, історико-типологічний. До спеціально-історичних – хронологічний, проблемний, синхроністичний, біографічний. До міждисциплінарних – математично-статистичний метод.

Поетапне спостереження над взаємозалежністю історичних реалій та конкретних відносин між архівом та органами влади допоміг логічний метод. Розглянути діяльність архівістів дозволив структурно-системний метод, який дав можливість розглядати об'єкт з усіма його основними рисами як єдине ціле.

Історико-генетичний метод дозволив подати точну історію явища, що вивчається. Його застосування дало можливість охарактеризувати політику архівістів у розвитку архівної системи Канади.

Історико-типологічний метод ставить за мету упорядкування об'єктів у певні типи на підставі властивих їм істотних ознак, дає змогу визначити критерії типологізації, пов'язані з головною темою праці. За допомогою історико-типологічного методу в дослідженні виділено основні аспекти архівної політики Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто.

Метод аналізу допоміг вивчити об'єкт дослідження з різних боків, у зв'язку з чим було зроблено вивчення єдиного цілого по частинах, які мають між собою зв'язок. Синтез дав можливість виявити та поєднати частини

об'єкта в єдине ціле. Метод індукції привів до певних результатів та висновків через фактичне подання процесів та явищ. Метод дедукції дозволив зробити узагальнення та висновки, засновуючись суто на попередньо наведених доказах. Метод зіставлення за допомогою документації архівістів та видань дав можливість перевірити достовірність фактичного матеріалу, узагальнити висновки, які містяться у працях з досліджуваної теми.

Під час дослідження діяльності архівістів має значення хронологічний метод, за допомогою якого відбувається розгляд цієї проблематики у хронологічній послідовності. Проблемний метод передбачає аналіз проблеми за розподілом на вузькі теми, наприклад, програма копіювання, пожежної безпеки у приміщенні архіву тощо. Це дало можливість проаналізувати основні аспекти діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто й охарактеризувати кожен окрему проблему у часовому просторі.

Застосування синхроністичного методу дало можливість проаналізувати питання архівної системи Канади під управлінням цих діячів синхронно, виділити спільне й відмінне та зробити відповідні висновки.

Застосування біографічного методу дало змогу зобразити основні віхи життя архівістів, їхню психологію, світогляд, а також бачення розвитку архівної системи Канади та роль канадської історичної науки у житті канадського суспільства. Життєві моменти завжди впливають на життя історичних діячів та їхній вибір, який формує особистість.

Застосування джерелознавчих методів дослідження, таких як метод пошуку, наукової практики і типологічно-видової класифікації джерел, сприяло відтворенню справжніх фактів досліджуваного періоду і дозволило врахувати й оптимально використати науковий доробок канадських, американських та українських істориків з питань діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті і Гюстава Ланкто.

Застосування математично-статистичного методу дослідження дало змогу провести статистичні дані з копіювання архівних документів, тобто кількість томів, а також фінансування архіву урядом Канади.

Зазначені підходи, принципи та методи наукового пізнання дозволяють вивчити наукову літературу, джерела, систематизувати й узагальнити отриману інформацію, об'єктивно відобразити процеси історичної сутності, що дає можливість залишитися на об'єктивно-науковій точці зору та забезпечує наукову достовірність результатів дослідження.

Отже, використання взаємозв'язків підходів, принципів та методів дослідження в єдиній системі в межах дослідження поставленої проблеми дає змогу відтворити стан архівного та наукового життя Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто. Використання сукупності загальнонаукових, спеціально-історичних та математично-статистичних методів створює належні умови для досягнення поставленої мети. Застосовані теоретико-методологічні принципи та використані методи дали змогу провести дослідження системно і комплексно, висвітливши основні риси діяльності цих архівістів та взаємозв'язок з інтелігенцією та представниками уряду Канади.

РОЗДІЛ 2

ДУГЛАС БРІМНЕР – ЗАСНОВНИК АРХІВУ КАНАДИ

2.1. Передумови створення архіву Канади

Перша спроба створення архіву Канади відбулася у 1731 р. за ініціативою французького інтенданта Нової Франції Жиля Хоккарта. Урядом Франції було мало зроблено для реалізації цієї ідеї, яка не була завершена до 1760 р. – до періоду завоювання Канади Британською імперією та ізоляції французьких канадців від зв'язків з Парижем. Але будівлю архіву було збудовано у Квебеці, про що згадується в документах часів французької Канади⁸⁸.

Семирічна війна між Британією та Францією вплинула на подальший розвиток Канади та всього канадського суспільства. Англійці захопили Квебек у 1759 р., Монреаль – у 1760 р., а остаточне завоювання Нової Франції відбулося у 1763 р. Під час британської колоніальної адміністрації першим, хто підняв питання створення архіву та цінностей архівних документів, був генерал-губернатор Британської Північної Америки Гая Картона, перший барон Дорчестер. У 1774 р. він уклав Акт Квебеку, який гарантував права та свободи французьким канадцям та свободу використання французької мови⁸⁹, а 1787 р. створив комісію з розслідування, якій доручив вивчати стан і статус старих реєстрів провінцій французького режиму. Ця комісія проводила ретельне розслідування документів, які знаходились у державних органах провінцій, особливо у Квебеці. Результатом діяльності цієї комісії став звіт із 700 копій, які розповсюджувалися серед судових та церковних організацій, зазначаючи про важливість цих документів. Ці документи надавали гарантії забезпечення прав власності. Публікація звіту

⁸⁸ Lacasse D., Lechasseur A. The National Archives of Canada, 1872–1997. Ottawa: Copyright by The Canadian Historical Association. Historical Booklet. 1997. № 58. 36 p.

⁸⁹ Heon G. The Archives nationale du Quebec: Memory of a nation // Archivaria. 2010. Vol. 77. P. 153–176.

Дорчестера у 1791 р. збіглася з ухваленням Конституційного акту, який розробив адміністративний поділ британської Північної Америки на Верхню та Нижню Канаду. Згідно з цим актом запроваджувався документообіг, у зв'язку з чим секретарю провінції передавали низку документів: офіційні записи, доручення губернаторів; судове та нотаріальне діловодство надавалося судовим писарям; записи про дороги – землемірам; записи про коронні землі надсилалися інспектору коронних земель. Таким чином, представники британської політичної еліти зберігали архівні документи у своїх державних органах урядів провінцій, але про заснування архіву на державному рівні, де могли б зберігатися всі архівні документи, не згадувалося⁹⁰. Причиною цього була війна 1812 р. зі Сполученими Штатами Америки. Результатом війни було підписання Гентської угоди 1815 р. та угоди Раш-Баго 1817 р. У наступному році було встановлено 49-ту паралель – кордон від озера Вудс до Скелястих Гір. Наслідком війни стала економічна депресія, крім цього відбулася низка катастрофічних пожеж, холодна зима 1817–1818 рр., що довело колонії до межі голодної смерті⁹¹.

Наступними урядовцями, які піднімали питання цінностей документів та створення архіву, були члени Літературно-історичного товариства Квебеку. Це товариство було засновано у 1824 р. Джорджем Ремсеєм, лордом Далхойзі. Членами товариства були представники політичної еліти та наукової інтелігенції, історики. Вони збирали колекції документів й зберігали їх у своїх бібліотеках, аналізували їх у «Місіях літературно-історичного товариства Квебеку»⁹². Із зростанням популярності цього товариства серед її членів постала ідея створення архіву на державному рівні. Головним натхненником цієї ідеї був Генрі Майлз. «Місії літературно-історичного товариства Квебеку» надрукували його статтю «On Canadian Archives» («У

⁹⁰ Lacasse D., Lechasseur A. The National Archives of Canada, 1872–1997. Ottawa: Copyright by The Canadian Historical Association. Historical Booklet. 1997. № 58. 36 p

⁹¹ Heon G. The Archives nationale du Quebec: Memory of a nation // Archivaria. 2010. Vol. 77. P. 153–176.

⁹² Bernatchez G. La Societe litteraire et historique de Quebec // Revue d'histoire de L' Amerique francaise. 1981. Vol. 35. Number 2. P. 179–192.

канадських архівах») на початку 1871 р. У цій статті автор зазначав, що архів повинен містити величезну кількість архівних документів, які знаходилися у різних місцях – в провінціях Канади, а також Лондоні та Парижі⁹³. Наступним кроком Генрі Майлза стало поданням ним до уряду петиції від 24 березня 1871 р. щодо створення державного архіву Канади. У цій петиції акцентувалася увага на «збереженні, чіткій класифікації всіх документів у Публічному Архіві Канади...», а також на доступі громадян до цих документів⁹⁴. Після підписання петиції членами «Літературно-історичного товариства Квебеку», цей документ подали до Таємної ради на розгляд. 2 серпня рада передала цей документ на розгляд до уряду з рекомендацією створити архів Канади⁹⁵. Уряд розглядав цю пропозицію майже рік і видав дозвіл на створення архіву 20 червня 1872 р. Головою архівного відділу при Міністерстві сільського господарства Канади було призначено Дугласа Брімнера⁹⁶.

Постать Дугласа Брімнера грала величезну роль у розвитку архівної системи Канади. Його можна вважати зачинателем цієї галузі і зачинателем нового періоду розвитку архівознавства не лише на Північноамериканському континенті, а й по всьому світу. Він не мав досвіду архівіста й не був професійним істориком, але його зацікавленість історією дала йому змогу стати архівістом й керівником цієї організації (див. Додаток А).

Народився майбутній архівіст 3 липня 1823 р. в м. Гріноці (Шотландія) у родині банкіра та редактора журналу «Грінок Інтеліджент». Здобув освіту в гімназії «Грінок», у віці 26 років став морським агентом, а у 1850-х рр. приєднався до свого брата Грехема до виробництва з видобутку вапна та

⁹³ Transaction of the Literary and Historical Society of Quebec. Session of 1870-1871. Quebec. Printed by Midleyon & Dawson, at the "Gazette" General Printing Establishment. URL: <https://archive.org/details/transactions00quebgoog/page/n3/mode/1up>

⁹⁴ Douglas Brymner [textual record]. Library and archives Canada. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=185856>

⁹⁵ Library and Archives Canada. RG2-A-1-a, Vol. 290. Canadian Archives. Minister of Agriculture reports on petition presented to the House of Commons. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Record?app=ordincou&IdNumber=10838&new=-8585806018599392324>

⁹⁶ From the modest beginning. URL: <https://thediscoverblog.com/tag/douglas-brymner/>

вугілля, але через поганий стан здоров'я звільнився з роботи в 1856 р. За рік після звільнення він емігрував до Канади зі своєю дружиною та сином Вільямом. До 1864 р. родина жила у м. Мельбурні (Нижня Канада), де Дуглас зробив спочатку невдалу спробу ведення господарства, але успішно комунікував з людьми й зумів зайняти посаду міського голови Мельбурну, на якій прослужив два терміни. У 1864–1870 рр. працював журналістом у Монреалі в редакції журналу «Монреальський вісник», а в 1870–1871 рр. був обраний Президентом видавничої галереї палати представників і канадської історичної асоціації в Оттаві⁹⁷.

Таким чином, ідея створення державного архіву Канади виникла у 1731 р., але була реалізована лише у 1872 р. Представники політичної еліти та інтелігенції розуміли важливість існування архівної системи в плані зберігання архівних документів. Першим очільником цієї системи став Дуглас Брімнер, який, маючи політичний та журналістський досвід, розпочав планування розвитку архівної системи Канади.

2.2. «Шляхетна мрія» Дугласа Брімнера

Як вже було зазначено, 20 червня 1872 тр. Дугласа Брімнера було призначено керівником архівного відділу при Міністерстві сільського господарства Канади. Станом на цей час архівіст мав три порожні кімнати й зарплату 1200 канадських доларів. Початково його посада мала назву «клерк другого класу», а згодом – змінена на «архівіста Домініону». Перші десять років служби Д. Брімнер присвятив пошуку архівних документів у Лондоні та Парижі, їх копіюванню та перевезенню до Оттави. Із наповненням колекції копіями документів в архіві Оттави, у 1880-х рр. Д. Брімнер розпочав розробляти схему роботи всієї архівної системи Канади⁹⁸. Перебуваючи в

⁹⁷ Dictionary of Canadian Biography. Douglas Brymner. Vol. XIII (1901–1910). URL: http://www.biographi.ca/en/bio/brymner_douglas_13E.html

⁹⁸ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // Archivaria. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

Європі з 1872 року, Д. Брімнеру випала можливість не лише копіювати архівні документи, а й дослідити роботу самих архівів Лондона та Парижу, їхні системи зберігання документів та їх впорядкування. У зв'язку з чим архівіст звернувся до уряду з проханням дозволу більш широкого дослідження цих систем для вдосконалення витчизняної архівної системи⁹⁹. Ця програма називалася «шляхетною мрією», в основі якої лежала ідея поєднання загальних рис британської та європейської архівної практик в єдину програму¹⁰⁰.

У межах британської практики архівіст досліджував систему Офісу Громадських записів у Лондоні. Йому допомагав один із працівників цього офісу містер Кінгстон, який, за словами Д. Брімнера, дуже чітко пояснив процес його роботи¹⁰¹.

У межах європейської практики досліджувалася архівна система Франції у Національному архіві та архівному відділі Міністерства закордонних справ Франції. Перший момент, на який звертав увагу Д. Брімнер, це були проблеми роботи архівної системи Канади, у першу чергу, виділення окремого приміщення для архівної кімнати. На думку архівіста, надання цього приміщення дало б можливість систематичного впорядкування документів, відповідно до провінцій, тематики та періоду, завдяки чому доступність до них стане легшою. Для того, щоб уряд зрозумів цю необхідність, він навів періодизацію історії провінцій та Домініону, зробивши натяк, що кількість документів є величезною й місця в архіві не вистачає. Зокрема, він виділив такі періоди історичного розвитку Канади:

- 1) Канада під управлінням Франції;
- 2) Провінція Квебек;
- 3) Провінція Онтаріо;

⁹⁹ Brymner D. Report on Canadian archives and on the system of keeping Public records 1881. Ottawa, 1882. 54 p.

¹⁰⁰ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1882. Ottawa, 1883. 94 p.

¹⁰¹ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // Archivaria. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

- 4) Провінція Нова Шотландія;
- 5) Провінція Нью Брансвік;
- 6) Острів принца Едварда;
- 7) Британська Колумбія;
- 8) Північно-Західні території;
- 9) Провінція Манітоба;
- 10) Домініон Канада¹⁰².

Але, на превеликий жаль, питання виділення окремого приміщення залишалось відкритим та невирішеним упродовж усього життя Д. Брімнера.

Другий момент, на який звернув увагу архівіст, було питання аналізу архівних документів та їх впорядкування. Із цією проблемою він зіштовхнувся, коли відвідував уряди провінцій у Торонто, Монреаль, Галіфакс, Сент Джон та Фредеріктон, виявляючи труднощі впорядкування документів періоду до Конфедерації, при визначенні, які документи були федеральними, а які провінційними¹⁰³.

Перебуваючи у Парижі за програмою копіювання документів Д. Брімнер займався двома спеціальними темами дослідження: перша – перевірка прийнятого методу підготовки каталогів; друга – вивчення та відбір праць, які стосувалися історії Канади. Першим етапом дослідження був пошуковий. Завдяки каталогізації, яку було проведено французькими архівістами, це допомогло Д. Брімнеру легше відібрати ті архівні документи, які були потрібні для місії й ретельно вивчити кілька тисяч назв і описів. Наступний етап, який був складнішим й вимагав багато часу – це був аналіз документів. На цьому етапі ретельно вивчалися самі документи, їхній стан, повнота інформації, оригінал чи копія та їхня цінність¹⁰⁴.

Третій момент, на якому зауважив Д. Брімнер, це було питання, яке залишалося відкритим з 1872 р., повільно вирішувалося й залежало від інших

¹⁰² Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1882. Ottawa, 1883. 94 p.

¹⁰³ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1883. Ottawa, 1884. 247 p.

¹⁰⁴ Taylor H. A. Archives in Britain and Canada – impressions of an immigrant // Canadian Archivist. P. 22–33.

осіб – зберігання важливих архівних документів від їх знищення. У зв'язку з цим, архівіст проводив своє власне розслідування щодо втрати документів, які зберігалися у володінні сімей, що обіймали посади в урядових структурах провінцій. Він виявив жахливі випадки спалення документів та продаж їх іншим особам в якості макулатури. У першому випадку причиною руйнування була відсутність вільних кімнат, в інших – бажання навести порядок у будинку. Архівіст неодноразово наголошував, щоб документи, які зберігалися в урядових будівлях, передавали до архіву в Оттаві, де він гарантував гідне збереження записів, які можуть пояснити таємну історію деяких політичних подій у різних провінціях¹⁰⁵.

Також Д. Брімнер наштотхнувся на проблему вивезення величезної кількості військових записів із Квебеку до Англії. У результаті, він заручився підтримкою федерального уряду Канади, й британська влада у вересні 1873 р. наказала передати ці документи до Оттави¹⁰⁶. Але архів не був ідеальним місцем зберігання. У 1897 р. архів зазнав пожежі. Документи були переведені до будівлі департаменту на Веллінгтон-Стріт, але внаслідок пожежі були пошкоджені каталогічні картки¹⁰⁷.

Четвертим моментом, виділеним Д. Брімнером, було питання передачі скопійованих документів до архіву або до Бібліотеки Парламенту. Але тут він зіштовхнувся ще з однією проблемою – Відділ документації Державного департаменту виконував традиційну роботу уряду із збереження документів для адміністративних чи юридичних цілей, незалежно від того, чи були вони доступні для дослідження чи ні. У 1871 р. Д. Брімнер у своєму звіті наголосив на важливому накопиченні офіційних документів у сховищах колишнього будинку уряду в Монреалі. Він негайно розпочав обговорення з урядом Квебеку щодо встановлення юрисдикції. Але це вирішення не пішло

¹⁰⁵ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

¹⁰⁶ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

¹⁰⁷ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1897. Ottawa, 1898. 382 p.

на користь Д. Брімнеру. Уряд Макдональда в останні дні свого правління призначив Генрі Моргана державним секретарем Департаменту та уповноважив його отримати документи з Монреалю та розпочати процес їх впорядкування та класифікації. Це призначення було затверджене новим урядом Маккензі і, таким чином, відбувалася плутанина за відповідальністю осіб та деякі протиріччя, які не вщухали упродовж тридцяти років. Ні Д. Брімнер, ні Г. Морган не отримали свої титули й мандати¹⁰⁸.

П'ятим важливим питанням було визначення повноважень архівіста. У зв'язку з цим, Дуглас Брімнер наводив приклад посади майстра або зберігача списків та документів в Офісі Громадських записів у Лондоні. Ця посада, за його словами, була найпочеснішою та найвідповідальнішою у Великій Британії. Майстер мав певну перевагу над усіма офіційними посадовцями: 1. Лорд-Канцлер; 2. Лорд-головний суддя Англії. Також архівіст додав, що цей зберігач є відповідальним за кімнату для зберігання документів департаменту, стежить за доступністю паперів, що є обов'язком цієї посадової особи у декількох Департаментах Оттави¹⁰⁹. Таким чином, архівіст провів різницю між цими двома посадами, натякаючи, щоб уряд Канади розширив повноваження Дугласу Брімнеру, але це питання не було розглянуто.

Вирішення питань розвитку архівної системи Канади залежало від рішень уряду Канади, який в основному ігнорував пропозиції архівіста. Цим питанням був занепокоєний колишній секретар уряду Сера Джона Макдональда та заступника державного секретаря в адміністрації Лорье Джозеф Поуп. У 1897 р., за кілька місяців після пожежі, він запропонував об'єднати архівний відділ і Бібліотеку Парламенту в державну службу архівів для регулювання накопичення відомчих записів. Разом з Дж. Поупом, заступником міністра фінансів і генеральним аудитором була створена комісія для обстеження та звіту про стан архівних документів. Після

¹⁰⁸ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

¹⁰⁹ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1883. Ottawa, 1884. 247 p.

обстеження був поданий звіт до Палати громад з рекомендаціями створення служби з окремою пожежонебезпечною будівлею та закликом необхідності проведення реформи. Рекомендації було розглянуто, одобрено цією Палатою, але вирішення справи знову затрималося на декілька років. Лише у 1903 р., за рік після смерті Дугласа Брімнера, цю справу було завершено¹¹⁰.

Ще однією важливою проблемою для Д. Брімнера було питання просвіщення громадян Канади. Він розумів, що робота самотужки буде складною, а завдяки співпраці з канадськими та американськими істориками, їх підтримці, цей процес полегшиться й допоможе зростанню популяризації архіву Канади, а також вивченню її соціальної¹¹¹ та економічної історії¹¹². Завдяки допомозі історикам у пошуках необхідних для них архівних документів, результати їх досліджень будуть втілені у наукових працях. Перший, хто надихав Д. Брімнера сміливістю, був канадський історик, адвокат та архівіст Томас Акінс, який намагався зупинити вивезення до Англії величезної кількості військових документів. Д. Брімнер був здивований вчинком цього історика й це надихнуло його на вчинення сміливих кроків для досягнення своїх успіхів¹¹³.

Основними питаннями, які досліджував Дуглас Брімнер під час програми копіювання архівних документів, були: Конституційний акт 1791 р.¹¹⁴; документи часів французької Канади¹¹⁵; судові документи¹¹⁶; документи державних службовців¹¹⁷; матеріали про знаходження архівістом

¹¹⁰ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

¹¹¹ Nesmith T. Archives From the Bottom Up: Social History and Archival Scholarship // *Archivaria*. 1982. Vol. 14. P. 5–26.

¹¹² Weilbrenner B. Sources for economic history in the Public Archives of Canada // *Canadian Archivist*. 1972. Vol. 2. № 3. P. 9–14.

¹¹³ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

¹¹⁴ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1890. Ottawa, 1891. 332 p.

¹¹⁵ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1891. Ottawa, 1892. 193 p.

¹¹⁶ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1892. Ottawa, 1893. 394 p.

¹¹⁷ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1893. Ottawa, 1894. 114 p.

документів з острова принца Едварда у Лондоні¹¹⁸; формування провінції Нью Брансвік¹¹⁹; війна 1812 р. та релігійне життя Канади¹²⁰; пожежа у західному блоці архівного відділу Канади у 1897 р. й усунення наслідків¹²¹; документи лорда Далхоя (засновника Літературно-історичного товариства Квебеку)¹²²; розвиток освіти у Канаді, періодичні видання¹²³; документи про міграційні процеси¹²⁴.

Першим істориком, з яким співпрацював Дуглас Брімнер, був Вільям Кінгсфорд, який на той час був відомим у Канаді як один з фундаторів формування канадської історичної науки. Дізнаючись із звітів Д. Брімнера по канадських архівах про документи, історик розробив свій проєкт з написання власних праць з історії Канади всіх її періодів. Після довгої роботи в архіві та співпраці з архівістами В. Кінгсфорд наголошував на основній місії архіву, під якою він розумів «породження й повернення в правильному напрямку багатьох молодих умів, чії чесні пориви й праця в майбутньому справлять великий, високий і щасливий вплив». За його словами, основними вимогами, за яких архів може виконати свою місію, є оприлюднення і доведення до громадськості цих питань¹²⁵.

Наступними істориками, з якими співпрацював Д. Брімнер, були члени Американської історичної асоціації – її президенти Джастін Вінзор та Вільям Фредерік Поул. На зустрічі членів асоціації в Бостоні у травні 1887 р. президент Дж. Вінзор завдячував роботі Д. Брімнера та уряду Канади за невтомну працю з копіювання архівних документів, копії яких перевозилися до Оттави й потрібні для вивчення історії Північноамериканського

¹¹⁸ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1894. Ottawa, 1895. 573 p.

¹¹⁹ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1895. Ottawa, 1896. 102 p.

¹²⁰ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1896. Ottawa, 1897. 252 p.

¹²¹ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1897. Ottawa, 1898. 382 p.

¹²² Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1898. Ottawa, 1899. 571 p.

¹²³ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1899. Ottawa, 1900. 709 p.

¹²⁴ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1900. Ottawa, 1901. 896 p.

¹²⁵ Kingsford W. Canadian Archaeology. An essay. Montreal, 1886. 118 p.

континенту¹²⁶. Наступна зустріч відбулася у Вашингтоні в грудні 1888 р. Голова Американської історичної асоціації Вільям Поул, у першу чергу, згадував про роботу архіву Канади, наголошуючи, що велика частина цих документів відноситься до ранньої історії континенту і знаходиться в архіві Оттави. Головною заслугою роботи архіву він визнавав діяльність канадського уряду та Д. Брімнера. Також президент асоціації подав приклад канадського уряду, щоб Конгрес США замислився над створенням архіву на федеральному рівні та підтримував цю організацію. Таким чином, співпраця канадських та американських істориків дала змогу зростанню важливої ролі архіву для розвитку суспільства, а також підтримки самої системи.

Третім елементом «шляхетної мрії» було пояснення Д. Брімнером розуміння професії архівіста. Він спробував це описати у своєму листі до Американської історичної асоціації. Архівіста, за його словами, не можна назвати бібліотекарем та істориком. Він збирає документи, з яких пишеться історія, і він повинен мати достатньо знань про існуючі твори, розглядаючи не лише теми, з якими йому доводиться мати справу, але й інші, які мають незначне і непряме відношення до них, і чим чіткіше архівіст буде відчувати різницю між ним та істориком, то тим корисніше буде його робота. Також Д. Брімнер зазначав, що архівіст не повинен забувати, що він є лише першопрохідцем, чийм обов'язком є усувати перешкоди¹²⁷.

Отже, Дуглас Брімнер був першим розробником концепції розвитку архіву Канади, в основі якої лежали питання, які він намагався вирішити, а саме: розширення архівного приміщення, класифікація архівних документів, роль архівіста та співпраця з істориками. Останні два питання були вирішені ним успішно, зокрема, завдяки його зв'язкам з істориками В. Кінгсфордом та Дж. Вінзором. Питання класифікації архівних документів та розширення приміщення архіву, нажаль, за його життя вирішені не були.

¹²⁶ Winsor J. Narrative and critical history of America. Vol. 8. Boston, New York, Houghton, Mifflin and Company, 1889. 604 p.

¹²⁷ Wilson I. «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada // Archivaria. Winter 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.

2.3. Запровадження програми копіювання архівних документів у країнах Європи

Дуглас Брімнер не мав широких повноважень та достатнього командного складу для управління архівною системою Канади та її розвитку, але він мав широкий доступ до документів, які зберігалися за межами Домініону – Великобританії, Франції та Італії¹²⁸. Місію, яку практично виконав архівіст, стало копіювання архівних документів у цих країнах та перевезення копій до Оттави. Копіювання документів було невід’ємною частиною архівної діяльності Дугласа Брімнера, оскільки архівна діяльність складається не лише зі структури архіву, а й з поповнення його колекції. Крім цього, програма надала архівісту основну базу класифікації документів та методів пошуку. Архів є основним носієм інформації історичного минулого певної держави, установи, соціальної чи етнічної групи, а також певних громад. Підготовка до цієї програми розпочалася у 1873 р., з прибуттям архівіста до Лондону. У цей рік розпочався пошук архівних документів, які стосувалися історії Канади в різних установах: Військовому музеї, Офісі громадських записів, військовому офісі, Тауеру Лондонському та Компанії Гудзонової затоки. Оформлення списку документів тривало весь 1878 рік, в якому розпочався цей проєкт. Першою установою був військовий музей Лондону.

Схема програми архівіста була простою. Його копіювання було зосередженим і призначеним для пошуку тих документів, які, на його думку, були важливими. Він сфокусувався на двох основних подіях з історії Канади: завоювання цієї країни європейцями та американській революції. Процес копіювання проводився таким чином: один переписувач досліджував список томів, які потрібно було переписувати і роздавав їх іншим переписувачам.

¹²⁸ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1884. Ottawa, 1885. 136 p.

Копії щомісячно транспортувались до Офісу верховного комісара Канади на перевірку¹²⁹.

Найбільшими колекціями, які були скопійовані, були колекції двох видатних діячів Канади – Фредеріка Халдіманда та Генрі Буке. Упродовж 1878–1883 рр. було скопійовано 232 томи документів Ф. Халдіманда та 30 томів документів Г. Буке, кожен том складав близько 400 сторінок¹³⁰. Про ці колекції Д. Брімнер описував у своїх щорічних звітах з 1881 до 1890 рр. і впорядковував ці документи у спеціальних календарях. Календарі видавалися окремим розділом у його звітах, займали сотні сторінок і включали детальний опис вмісту окремих подій. Матеріали перераховувалися спочатку за томами, а згодом у хронологічному порядку. Кожен запис окремого документа включав позначку про дату написання документа та його місце, анотацію змісту та відповідний номер сторінки документа. На прикладі звіту Дугласа Брімнера за 1885 р. ми зможемо простежити цю структуру. Сама звітна документація складається зі звіту архівіста та звіту його асистента Джозефа Мармета, а також із семи нотаток. Календар колекції Ф. Халдіманда є окремим розділом, який складається з 60 частин серії «В» і кожна частина складається з декількох документів¹³¹.

У 1878 р., під час стабілізації економічного становища, Д. Брімнер зміг розпочати програму пошуку та копіювання документів у Британському музеї, де згодом виявив документи відомого британського військового зі Швейцарії Фредеріка Халдіманда (Frederick Haldimand, 1718–1791). Далі ця збірка отримала назву «Колекція Халдіманда» і стала дебютом у копіюванні архівних документів у Британському музеї Лондона Д. Брімнером.

¹²⁹ Wilson B. Bringing Home Canada's Archival Heritage: The London Office of the Public Archives of Canada, 1872–1986 // *Archivaria*. 1985–1986. Vol. 21. P. 28–42.

¹³⁰ Bower P. J. The colonial office group of the Public record office, London with particular reference to Atlantic Canada // *Canadian Archivist*. P. 5–28.

¹³¹ Douglas J., Heather MacNeil H. The Generic Evolution of Calendars and Inventories at the Public Archives of Canada, 1882–ca. 1975 // *The American Archivist*. 2014. Vol. 77. № 1. P. 151–174.

Документи цієї колекції він опублікував у своїх звітах за 1881–1890 рр.¹³² Ці документи є важливим джерелом інформації у вивченні історії Канади другої половини XVIII ст. Із цих документів ми можемо дізнатися не лише про життя та діяльність Ф. Халдіманда, а й про історію Північноамериканського континенту. Після опублікування Д. Брімнером цих документів у своєму звіті низка істориків почали використовувати їх у власних дослідженнях.

Першим почав вивчати діяльність Ф. Халдіманда канадський історик В. Кінгсворд. Результати його роботи були оприлюднені у VII томі «The History of Canada»¹³³ («Історія Канади») та у праці «Canadian archeology. An essay»¹³⁴ («Канадська археологія. Есе»). Окрім В. Кінгсворда, документи Ф. Халдіманда досліджував Девід Паркер (Devid Parker), про що він написав у «Guide to the Materials for United States History in Canadian Archives»¹³⁵ («Посібник із матеріалів історії США у канадських архівах»). Зокрема, він

¹³² Brymner D. Report on Canadian archives and on the system of keeping Public records 1881. Ottawa, 1882.; Його ж. Report on Canadian Archives for the year 1882. Ottawa, 1883. P. 5. URL: <https://archive.org/details/reportoncanadia188182publ/page/n5/mode/2up> (дата звернення: 17.09.2022); Його ж. Report on Canadian Archives for the year 1885. Ottawa, 1886. P. 137, 147, 185. URL: <https://archive.org/details/reportoncanadian1885publ/page/n5/mode/2up> (дата звернення: 17.09.2022); Його ж. Report on Canadian Archives for the year 1886. Ottawa, 1887. P. 383, 464. URL: <https://archive.org/details/reportoncanadia11unkngoog/page/n6/mode/2up> (дата звернення: 18.09.2022); Його ж. Report on Canadian Archives for the year 1887. Ottawa, 1888. P. 88, 166, 294. URL: <https://archive.org/details/reportoncanadian1887publuoft/page/n3/mode/2up> (дата звернення: 24.09.2022); Його ж. Report on Canadian Archives for the year 1888. Ottawa, 1889. P. 565, 610, 742. URL: <https://archive.org/details/reportoncanadian1888publ/page/n3/mode/2up> (дата звернення: 24.09.2022); Його ж. Report on Canadian Archives for the year 1889. Ottawa, 1890. P. 53, 66, 123. URL: <https://archive.org/details/reportoncanadian1889publuoft/page/n3/mode/2up> (дата звернення: 18.09.2022); Його ж. Report on Canadian Archives for the year 1890. Ottawa, 1891. P. 104, 141. URL: <https://archive.org/details/reportoncanadian1890publuoft/page/n3/mode/2up> (дата звернення: 20.09.2022).

¹³³ Kingsford W. The history of Kanada. Toronto, 1894. P. 527. Vol. VII. URL: <https://archive.org/details/historyofcanadav07king/page/n15/mode/2up> (дата звернення: 20.09.2020).

¹³⁴ Kingsford W. Canadian archeology. An essay. Montreal, 1886. P. 19. URL: [Canadian archeology : an essay : Kingsford, William, 1819-1898 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](https://www.archive.org/details/canadianarchaeology%3Aan%3Aessay%3Akingford%2C%20william%2C%201819-1898%3Afree%20download%2C%20borrow%2C%20and%20streaming%3Ainternet%20archive) (21.09.2022)

¹³⁵ Parker D. Guide to the Materials for United States History in Canadian Archives. Washington, 1913. P. 85. URL: <https://archive.org/details/guidetomaterials00parkuoft/page/n3/mode/2up> (дата звернення: 21.02.2022).

виклав біографію Ф. Халдіманда та опублікував документи, які зберігалися в канадських архівах, посилаючись на звіти Д. Брімнера. Ці документи відносяться до серії «В», яка складається з 97 частин. Кожна частина являє собою листи з військовослужбовцями та представниками влади¹³⁶. Окремо листування Ф. Халдіманда з британськими військовими генералами було опубліковано у першому томі «Історії організації, розвитку та служби військових та морських сил Канади від Паризького миру 1763 р. до сьогодення»¹³⁷. Сьогодні ці документи оприлюднено на сайтах Бібліотеки та Архіву Канади¹³⁸, а також на сайті «Canadiana Heritage»¹³⁹, де розміщуються оцифровані архівні документи видатних діячів, які прибули з країн Європи до Канади.

Крім «Колекції Ф. Халдіманда» Д. Брімнер виявив та зробив копії документів «Колекції Г. Буке» – британського військового полководця та колоніаліста Генрі Буке (Henry Bouquet). Ці документи Д. Брімнер опублікував у своєму звіті за 1889 р. в окремому розділі «Колекція Буке. Календар»¹⁴⁰. Їх також вивчали В. Кінгсворд¹⁴¹ та Д. Паркер¹⁴². Опис документів Г. Буке можна знайти на сайті Бібліотеки та Архіву Канади за

¹³⁶ Там само.

¹³⁷ A history of the organization, development and services of the military and naval forces of Canada from the Peace of Paris in 1763, to the present time. Vol. I. URL: <https://archive.org/details/vol1t3historyoforganiz01quebuoft/page/n5/mode/2up> (дата звернення: 22.09.2022).

¹³⁸ Library and Archive of Canada. Haldimand papers [textual record (chiefly microform), cartographic material (chiefly microform)]. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=fonandcol&IdNumber=105513&new=-8585808082497764612> (дата звернення: 22.09.2022).

¹³⁹ Canadiana Heritage. Haldimand papers. URL: https://heritage.canadiana.ca/view/oocihm.lac_mikan_105513?usrlang=en (дата звернення: 17.09.2022).

¹⁴⁰ *Brymner D.* Report on Canadian Archives for the year 1889. Ottawa, 1890. P. 1. URL: <https://archive.org/details/reportoncanadian1889publuoft/page/n3/mode/2up> (дата звернення: 22.09.2022).

¹⁴¹ *Kingsford W.* Canadian archeology. An essay. Montreal, 1886. P. 18. URL: <https://archive.org/details/canadianarchaeol00kinguoft> (дата звернення: 19.09.2022).

¹⁴² *Parker D.* Guide to the Materials for United States History in Canadian Archives. Washington, 1913. P. 10–12. URL: <https://archive.org/details/guidetomaterials00parkuoft/page/n3/mode/2up> (дата звернення: 22.09.2022).

кодовим посиланням MG21-Add.MSS.-21631-21660, R14362-0-2-E¹⁴³. Окрім колекцій документів зазначених осіб, Д. Брімнер знайшов та уклав описи документів інших відомих осіб, зокрема англійського політика Т. Повєя (Thomas Povey)¹⁴⁴ та першого губернатора Нової Шотландії С. Вєтча (Semuel Wetch)¹⁴⁵.

У 1884 р. маленька команда Д. Брімнера переселилася до пошукових кімнат Державної архівної служби у Земельній канцелярії й копіювала документи за розділом «Державні папери. Колоніальний офіс». Ця установа дещо обмежувала діяльність цієї команди¹⁴⁶. Основні обмеження Д. Брімнер зазначив у своєму звіті, які полягали у тому, що Міністерство закордонних справ Британської імперії не дозволяло проводити пошуки документів, датовані після 1815 р.

Наступний проєкт копіювання документів Д. Брімнера розпочався у 1892 р. з пошуку документів, які стосувалися історії приморських територій Канади. Під час цього проєкту архівіст зіштовхнувся з важливою проблемою впорядкування документів, які були розпорошені по різних колекціях. Наприклад, документи про острів Принца Едварда були згруповані з Віргінськими островами¹⁴⁷.

Крім Великобританії програму копіювання документів почали проводити й у Франції. Керівником був асистент Дугласа Брімнера канадський історик Джозеф Марметт, який викладав результати своєї діяльності у звіті по французьких архівах. Він прибув до Парижу у червні 1881 р. й очікував на прибуття Д. Брімнера для обговорення плану програми

¹⁴³ Henry Bouquet fonds. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=fonandcol&IdNumber=105525&new=-8585806890811735853> (дата звернення: 22.09.2022).

¹⁴⁴ Thomas Povey fonds. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=fonandcol&IdNumber=105507&new=-8585806111758396748> (дата звернення: 22.09.2022).

¹⁴⁵ Semuel Wetch fonds. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=fonandcol&IdNumber=105365&new=-8585806111758396748> (дата звернення: 22.09.2022).

¹⁴⁶ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1884. Ottawa, 1885. 136 p.

¹⁴⁷ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1892. Ottawa, 1893. 394 p.

копіювання архівних документів. Також у цей час Дж. Марметт познайомився з кількома французькими чиновниками – М. Авайлем, головою одного з відділень Департаменту та месьє Берталлом, одним з директорів Національної бібліотеки. Через деякий час Д. Брімнер прибув з рекомендаційним листом від секретаря британського посольства у Парижі Планкетта до начальника архівного відділу при Міністерстві закордонних справ Франції де Еяла. Д. Брімнер відразу розпочав свою роботу і вже за декілька тижнів йому вдалося дослідити кілька тисяч сторінок документів з історії Канади¹⁴⁸. Програма копіювання архівних документів продовжувалася й після смерті Д. Брімнера, але його проєкт показав значні результати для поповнення колекцій архіву¹⁴⁹. У 1897 р. Д. Брімнер був кандидатом у члени «Комісії національних історичних публікацій» у США, але членом її він не став¹⁵⁰.

Таким чином, за 30 років головування Дугласа Брімнера в архіві Канади, копіювання зросло із 426 карт у 1883 р. до 4 тис. у 1907 р. (за п'ять років після його смерті)¹⁵¹. Він заповнив у сховищах архіву 3155 томів архівних документів, у 35 з яких зберігаються документи Генрі Буке, у 247 – Фредеріка Халдіманда, у 1062 – військові документи, у 223 – документи періоду Французької Канади, у 1588 – документи британської адміністрації. Незважаючи на тяжку хворобу у 1901 р.¹⁵², Д. Брімнер продовжував працювати, листуючись з представниками політичної еліти та інтелігенції щодо копій архівних документів¹⁵³.

¹⁴⁸ Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1882. Ottawa, 1883. 94 p.

¹⁴⁹ Vol. 635. Recommends that report of be exempted from terms limiting number printed to 500 copies. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=157359>

¹⁵⁰ Leland W. G. The prehistory and Origins of the National Historical Publications Commission // American Archivist. 1964. Vol. 27. № 2. P. 187–194.

¹⁵¹ Kidd B. A Brief history of the national Map Collection at the Public Archives of Canada // Archivaria. Winter 1981–1982. Vol. 13. P. 3–22.

¹⁵² Brymner D. Report on Canadian archives for the year 1901. Ottawa, 1902. 1027 p.

¹⁵³ Vol. 189. Letters Book № 6 [Збірка листів № 6]. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=5016475>

Дуглас Брімнер помер 19 червня 1902 р. у віці 78 років. Його спадщина у подальшому все більше розширювалася, а ті документи, які він збирав усе своє життя, публікувалися і набували великої популярності¹⁵⁴.

У звіті за 1904 р. Артур Дауті, як новий голова канадських архівів, приділив увагу проявленню студентами поваги до внеску Дугласа Брімнера у розвиток архівної системи Канади та канадської історичної науки. Так, у звіті писалося, що «студенти Канади зобов'язані подякою за тяжку працю покійного доктора Дугласа Брімнера, який, зіткнувшись з труднощами, які вже частково подолані, досягнув величезного успіху, зібравши колекцію національних записів, які відкрили нові сфери досліджень, стимулювали індивідуальні дослідження та спрямували широку увагу на цінність записів минулого. Але доктор Дуглас Брімнер був не лише колекціонером рукописів. Упродовж 30 років свого перебування на посаді архіваріуса він постійно керував історичними дослідженнями. Він віддав на службу студентів своє судження та зрілий інтелект. Його опубліковані звіти про архіви щороку збільшуються і залишаються пам'яткою компетентному та вірному державному службовцю»¹⁵⁵.

Отже, дослідження звітів по архівах Канади Дугласа Брімнера дало змогу вперше в українській архівознавчій науці реконструювати життєвий шлях архівіста, дослідити маловідомий доархівний період його життя, пов'язаний з видавничою («Монреальський вісник») та політичною діяльністю (посада міського голови Мельбурну), а також детально розглянути його архівну діяльність, а також програму копіювання архівних документів. Архівіст мав власне бачення розвитку архіву Канади й підіймав такі питання: класифікації документів; розширення архівного приміщення; роль архівіста у житті суспільства й розвитку історичної науки. Перші два

¹⁵⁴ Сябро І. Г. Видатний канадський архівіст Дуглас Брімнер і його «Шляхетна мрія» // Могилянські читання – 2020. Всеукраїнська науково-практична конференція. «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2020. С. 43–44.

¹⁵⁵ Report on Canadian Archives for the year 1904. Ottawa, 1905. XXXVIII p.; 357 p.

питання так і не були вирішені за його життя. Також Дуглас Брімнер є основоположником копіювання архівних документів за межами Канади й наповнювачем колекції документів для збагачення національної пам'яті канадського народу.

РОЗДІЛ 3

АРХІВНА ДІЯЛЬНІСТЬ АРТУРА ДАУТІ

3.1. Реформа архівної галузі Канади 1904–1907 рр.

Артур Дауті є ключовою особистістю, яка почала реалізовувати «Шляхетну мрію» Дугласа Брімнера. Завдяки підтримці канадського уряду, він провів важливі реформи в архівній галузі. Також його вважають одним з фундаторів історичної науки в Канаді (див. Додаток Б).

Народився Артур Дауті 22 березня 1860 р. у м. Мейденхеді (Англія). Навчався в Оксфорді та емігрував до Канади у віці 26 років¹⁵⁶. У період життя до роботи в архіві він займався видавничою діяльністю, працював стенографістом, драматургічним критиком у Монреалі та бібліотекарем у законодавчій бібліотеці м. Квебек. Вивчав і популяризував творчість відомого англійського поета Альфреда Теннісона. У 1889 р. Монреальська ілюстративна видавнича компанія «Dominion» надрукувала скорочену версію поезії А. Теннісона «Ідилії короля», видану під редакцією Артура Дауті. Видання цих примірників мало успіх і в 1890 р. він написав листа до уряду країни з пропозицією підтримати його видавничу діяльність. Він зазначив, що завдяки цій підтримці у більшій частині населення Канади з'явиться інтерес до вивчення літератури. У березні 1890 р. цю пропозицію було передано на розгляд до Таємної ради, але це питання вирішено не було.

Незважаючи на ігнорування його пропозиції урядом Канади, А. Дауті продовжував свою літературну діяльність, брав участь у міжнародних виставках на Ямайці та у Чикаго. Кар'єра стенографіста також закінчилась, оскільки, за словами дослідника біографії Артура Дауті Роберта Хейварда, майбутній архівіст не розумів роботи ринку цієї сфери, але вважав, що стенографія є важливим елементом для освіченої людини і сприймав її більше, ніж сам інструмент. Але досвід цієї професії допоміг А. Дауті

¹⁵⁶ Doughty Arthur George. URL: <http://data2.archives.ca/pdf/pdf001/p000001444.pdf>

зробити кар'єру на державній службі. У 1896 р. він отримав посаду особистого секретаря міністра громадських робіт Квебеку, а згодом – скарбничого провінції, а в 1904 р. очолив архівний відділ при Міністерстві сільського господарства Канади¹⁵⁷.

Згідно з розпорядженням міністра сільського господарства на архівіста Домініону покладалася повна відповідальність за архів Канади, а також документи, що стосувалися історії цієї країни¹⁵⁸. У той час, коли Артур Дауті розпочав кар'єру архівіста, Міністерство сільського господарства Канади надіслало рекомендації до генерал-губернатора Домініону про розширення повноважень та обов'язків архівіста. Рекомендації стосувалися: по-перше, надання архівісту титулу «Архівіста Домініону та зберігача документів»; по-друге, умовою призначення на цю посаду була наявність у претендента вищої освіти та досвід історичних досліджень; по-третє, архівісту мали бути передані всі документи, які знаходилися у розпорядженні різних відомств; по-четверте, мала бути проведена класифікація усіх документів, які зберігалися в архіві¹⁵⁹. Таким чином, архівна галузь Канади перейшла на новий рівень свого розвитку, стала відкритою для широких мас населення¹⁶⁰.

Архівна система Канади під управлінням Артура Дауті зазнала кардинальних змін у своїй структурі, що дало поштовх до розвитку історичної науки в країні. Як вже було зазначено, А. Дауті очолив архівний відділ у травні 1904 р. На цей час він мав невеликий посадовий склад архіву,

¹⁵⁷ Hayward R. J. Sir Arthur Doughty, Shorthand and Alfred, Lord Tennyson // *Archivaria*. Winter 1985–1986. Vol. 21. P. 103–110.

¹⁵⁸ Vol. 865. Dominion Archivist and Keeper of the Records to have charge of the Archives of Canada and documents of relating to the history of the country and transfer to his care of certain documents now in possession of various departments – Minister of Agriculture. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=85802>

¹⁵⁹ Hayward R. J. Sir Arthur Doughty, Shorthand and Alfred, Lord Tennyson // *Archivaria*. Winter 1985–1986. Vol. 21. P. 103–110.

¹⁶⁰ The Canadian Encyclopedia. Sir Arthur George Doughty. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/sir-arthur-george-doughty>

до якого входили: міс Кейсі, Фрост, Хейлі, Макдональд та містер Дафф, Ауд, Архамбоуст, Боівін і Боуте¹⁶¹.

Свої ідеї щодо розвитку архіву та проблеми А. Дауті подавав у щорічній звітній документації. Одним з перших питань, яке він мав вирішити, була проблема класифікації архівних документів. Різні серії документів, які зберігалися в архівному відділі Міністерства сільського господарства, складала лише невелику частину документів, які перебували на зберіганні в архівіста. Для зручності А. Дауті розділив їх на два класи: до класу «А» він відніс ті документи, які збиралися під керівництвом Дугласа Брімнера¹⁶².

Архівна реформа Артура Дауті розпочалася із спорудження нової будівлі архіву (див. Додаток Е. 1). Через п'ять місяців після призначення було укладено контракт на будівництво нової будівлі на Сассекс Стріт, яку було зведено у 1906 р.¹⁶³ (див. Додаток Е. 4).

Наступним кроком проведення реформи стала популяризація архіву Канади. Після переїзду працівників архіву на Сассекс Стріт Артур Дауті почав листуватися з дилерами Лондону, Парижу, Нью-Йорку, Монреалю і Торонто для закупівлі гравюр, портретів та книг. Невдовзі архів почав отримувати ці речі від торговців антикварними товарами у 1907 р. й переважна кількість цієї колекції знаходилась на першому поверсі архіву. Після придбання цих речей до архіву почали приходити більше зацікавлених осіб, а також представники елітних кіл. Відомими гостями були Вайолетт Варкхем (подруга урядовця Маккензі Кінга), відома британська письменниця Августа Ворд і британський поет Вільям Ватсон¹⁶⁴.

¹⁶¹ Report concerning Canadian archives for the year 1905 in three volumes. Vol. 1. Ottawa, 1906. URL: <https://electriccanadian.com/makers/carchives1905a.pdf>

¹⁶² Report concerning Canadian archives for the year 1905 in three volumes. Vol. 2. Ottawa, 1906. URL: <https://electriccanadian.com/makers/carchives1905b.pdf>

¹⁶³ Burant J. Doughty's Dream: A Visual Reminiscence of the public archives // *Archivaria*. Vol. 48. P. 117–130.

¹⁶⁴ Там само.

З кожним роком збільшувалося фінансування урядом архіву Канади. Зокрема, відомий канадський історик та архівіст Ієн Вілсон дослідив статистику фінансування і отримав такі результати: станом на 1903 р. бюджет архіву становив 9 тис. дол., до лютого 1905 р. ця сума зросла до 20 тис. дол., а до лютого 1907 р. – до 50 тис. дол.¹⁶⁵.

До 1914 р. Артур Дауті вирішив декілька проблем розвитку архівної галузі Канади.

Першим питанням на порядку денному стояла класифікація архівних документів. Різні серії документів, які зберігалися в архівному відділі Департаменту сільського господарства, склали лише невелику частину документів, які номінально перебували на зберіганні в архівіста. Для зручності він поділив їх на два класи: клас «А» – документи, зібрані під керівництвом Дугласа Брімнера; клас «В» – численні колекції оригінальних документів, які зберігалися в різних відділах урядових установ, які повинні були бути включені до класу «А»¹⁶⁶. Але на цій класифікації Артур Дауті не зупинився і далі продовжував її удосконалювати. Наступну класифікаційну схему він розробив у 1907 р., підготувавши перший том «Документів, які стосуються Конституційної історії Канади, 1759–1791» разом з істориком Адамом Шортом. Класифікація документів виглядала таким чином:

1. Умови капітуляції та договори, на яких території передаються або утримуються;

2. Королівські прокламації або Британські статути, що відзначають основу та характер уряду, який має бути встановлений і підтримуваний у колонії;

3. Доручення та інструкції, видані різним губернаторам, які детально описують систему уряду та управління, яка має бути встановлена у колонії, а також загальну політику, якої слід дотримуватися;

¹⁶⁵ Report concerning Canadian archives for the year 1905 in three volumes. Vol. 1. Ottawa, 1906. URL: <https://electriccanadian.com/makers/carchives1905a.pdf>

¹⁶⁶ Report concerning Canadian archives for the year 1905 in three volumes. Vol. 1. Ottawa, 1906. URL: <https://electriccanadian.com/makers/carchives1905a.pdf>

4. Постанови та закони, прийняті місцевими законодавчими органами, що визначають характер та організацію місцевої системи правосуддя;

5. Спеціальні доповіді напівофіційного характеру, в яких викладається фактичний стан країни з інституційної точки зору та пропозиції необхідних змін у конституції провінції;

6. Петиції мешканців провінцій, доповіді губернаторів і посадових осіб, офіційне, напівофіційне та приватне листування між британським державним секретарем та представниками корони у колоніях¹⁶⁷.

Наступна класифікація Артура Дауті була розроблена у 1908 р. у звіті по канадських архівах. На відміну від попередньої класифікації нова схема охоплювала не лише політичну сферу і виглядала таким чином:

I. Державні документи;

II. Земельні документи;

III. Військові документи;

IV. Громадські документи¹⁶⁸.

Таким чином, ми можемо простежити еволюцію класифікаційних схем архівних документів Артура Дауті у трьох стадіях: на першій відбувся поділ всіх документів на два класи (перший – документи, зібрані Дугласом Брімнером, другий – документи, які зберігались у різних органах влади); другий – документи групувалися за політичним життям Канади; на третій стадії – за іншими сферами життя.

Друге питання, яке вирішував Артур Дауті, полягало в удосконаленні всієї структури архівної системи Канади. Завдяки новій будівлі архіву він зміг провести адміністративне реформування архіву, створивши у 1907 р. три відділи: відділ рукописів (див. Додаток Е. 2), відділ друку та відділ карт¹⁶⁹ (див Додаток Е. 3).

¹⁶⁷ Doughty A. G., McArthur D. A. Documents relating to the constitutional history of Canada 1759–1791. Vol. 1. Ottawa, 1907. 734 p.

¹⁶⁸ Doughty A. Report of the works of the archives dranch for the year 1908. Ottawa, 1909. 23 p.

¹⁶⁹ Macleod D. Our Man in the Maritimes: «Down East» with the Public Archives of Canada, 1872–1932 // Archivaria. 1983–1984. Vol. 17. P. 86–105.

Головою відділу карт був призначений Хенслі Рід Холмден (1852–1928), відомий як «Картограф Домініону», який приєднався до архіву 1 грудня 1905 р. Основним завданням цього відділу було збирання та зберігання карт з історії Канади в середині країни та за її межами. Також відбувався процес копіювання карт у країнах Європи. Куратором цієї програми був Генрі Бігер, а копіювальниками – Петігрю у Британській імперії та Рутъє у Франції. Г. Бігар на початку роботи був погано підготовленим, не мав досвіду ні архівіста, ні картографа. Але за декілька років він набув цих навичок і зумів впорядкувати карти, опублікував каталог фондів і зробив картографічний запис доступним для дослідницьких проєктів. У 1910 р. в цьому відділі нараховувалося близько 4100 карт, а в 1926 р. – вже близько 30 тис. У 1929 р. Х.-Р. Холмден пішов на пенсію за станом здоров'я і наступним головою цього відділу став Норман Фі (1889–1973)¹⁷⁰.

Відділ Рукописів очолив Девід Паркер і керував ним з 1912 до 1923 рр. Він є автором «Путівника до матеріалів з історії Сполучених Штатів Америки у канадських архівах»¹⁷¹. Намагаючись розробити власну класифікацію документів, 11 березня 1920 р. Д. Паркер видав «Меморандум до доктора Дауті щодо класифікації документів урядових відомств (1760–1867) у кімнаті рукописів». У меморандумі він вказав на проблему класифікації документів Державного секретаріату, Таємної ради, Департаменту у справах індіанців, Міністерства поліції та оборони, і просив надати йому підтримку для розробки класифікації. Але його голос не було почуто й у 1923 р. Девід Паркер пішов з посади¹⁷².

¹⁷⁰ Kidd B. A Brief history of the national Map Collection at the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Winter 1981–1982. Vol. 13. P. 3–22.

¹⁷¹ Carrol C. V. David W. Parker: the «Father» of archival Arrangement at the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Summer 1983. Vol. 16. P. 150–154.

¹⁷² Carrol C. V. David W. Parker: the «Father» of archival Arrangement at the Public Archives of Canada // *Archivaria*. Summer 1983. Vol. 16. P. 150–154.

Архів працював у літній період з 9:00 до 17:00 (по суботах з 9:00 до 13:00), у зимовий період зачинявся на годину раніше¹⁷³.

Таким чином, архивна галузь Канади зазнала структурних змін, які стали ефективними для її розвитку. Але не всі частини цих структур працювали на належному рівні. Деякі відділи підтримувалися недостатньо.

Третім важливим питанням, яке вирішував Артур Дауті та уряд Канади, було розширення повноважень та функцій архіву й архівіста. Це питання було вирішене урядом у виданому 12 березня 1912 р. Біллі № 66 або «Акті громадських архівів»¹⁷⁴. Згідно з цим документом архівом мала опікуватися Таємна рада. Вона могла призначати посадових осіб або клерків для контролю за роботою громадського архіву упродовж певного часу, а також призначати архівіста Домініону. Також до її компетенції входило видавати розпорядження щодо переміщення всіх документів до архіву Оттави з метою їх збереження¹⁷⁵.

Архівіст Домініону, згідно з цим актом, мав керувати всіма посадовими особами, клерками та службовцями, міг придбати для архіву оригінальні документи або їх копії, які, на його думку, були важливо необхідними для їх захисту та збереження. Також архівіст за посадою був заступником керівника департаменту¹⁷⁶.

За вісім років своєї служби Артур Дауті виявив такі документи:

1. документ про спробу побудови архівної будівлі у 1731 р. інтендантом Нової Франції Жилем Хоккартом;

¹⁷³ Parker D. W. Guide to the Materials for United States History in Canadian Archives. Washington: Published by the Carnegie Institution of Washington, 1913. 339 p.

¹⁷⁴ Atherton J. The Origins of the public archives Records Center, 1897–1956 // Archivaria. Summer 1979. Vol. 8. P. 35–59.

¹⁷⁵ Сябро І. Г. Архівна та наукова діяльність канадського архівіста Артура Дауті // Могилянські читання – 2021. Всеукраїнська науково-практична конференція. «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти»: тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2021. С. 43–44.

¹⁷⁶ The Public Archives act of 12.03.1912 // Canada Gazette. The 23d of March of the year 1912. Vol. 48. P. 4–5. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=cangaz&IdNumber=4371&q=public%20archives%20act%201912>

2. список документів, які надійшли з країн Європи, фортів колоній Канади¹⁷⁷;
3. генеалогія мешканців французької Канади;
4. документи Гамільтона, Джона Вілсона, Девіда Томпсона;
5. документи британських політиків Чарльза Багота та Чарльза Грея, метричні книги церков у Канаді¹⁷⁸;
6. документи архіву церкви Сен-Люпсіса, архіву Міністерства закордонних справ Франції, журналу експедиції Вільяма Фіппса, торгова документація, звіти капітана Моріса¹⁷⁹;
7. актові документи провінцій Канади за 1749–1798 рр., документи Джона Лова¹⁸⁰;
8. документи фортів святого Джона та Шамблі¹⁸¹;
9. документи Нейлсона¹⁸²;
10. листування губернатора Джона Пара з графом Шерберном¹⁸³;
11. документи лорда Дарема (Джона Ламбтона) та Франца-Карлі Бурмалакі¹⁸⁴.

У 1910 р. газета *Saturday Night* опублікувала статтю про громадські архіви в Оттаві як туристичне місце. Стаття, що супроводжувалася численними фотографіями, з'явилася у відділі під назвою «Архів Домініону: скарбниця для канадського історика». У ній детально описано колекцію старовинних канадських гравюр, олійних картин і карт, якими були вкриті

¹⁷⁷ Там само.

¹⁷⁸ Doughty A. Report of the works of the archives dranch for the year 1909. Ottawa, 1910. 120 p.

¹⁷⁹ Doughty A. Report of the works of the archives dranch for the year 1910. Ottawa, 1911. 125 p.

¹⁸⁰ Doughty A. Report of the works of the archives dranch for the year 1912. Ottawa, 1913. 295 p.

¹⁸¹ Doughty A. Report of the public archives for the year 1913. Ottawa, 1914. p.

¹⁸² Doughty A. Report of the work of the Public Archives for the years 1914 and 1915. Ottawa, 1916. URL:

¹⁸³ Doughty A. Report of the work of the Public Archives for the year 1918. Ottawa, 1919. URL: https://www.canadiana.ca/view/oocihm.8_03505_33/1

¹⁸⁴ Doughty A. Report of the public archives for the year 1923. Ottawa, 1924. 508 p.

внутрішні стіни архіву, і стверджувалося, що такі цінності були «далеко не найціннішою частиною чудової колекції в будівлі архіву».

У 1914 р. А. Дауті читав лекцію у Королівському товаристві Канади і присвячував його створення фонду лорда Дарема, який, за словами архівіста, став «видатним прикладом цінності приватних документів». Він зазначав, що про самого Дарема відомо менше, ніж про його звіти, і збирання його офіційних та особистих документів «дасть учневі засоби для отримання точної картини ситуації». Збираючи його записи упродовж десяти років А. Дауті стверджував, що «Дослідження Даремських документів розкриває багато питань про саму особу, його життя у Канаді під час неспокійного періоду його управління». А. Дауті намагався заповнити Даремські документи як офіційними державними документами, так і особистими. Стаття, розміщена у «Winnipeg Free Press» (1924), яку А. Дауті вирізав і прикріпив до сторінок свого щоденника, вихваляла цінність цих документів і роботу самого А. Дауті із збереження цих важливих матеріалів. У статті Дж.-В. Дефо зазначалося, що Даремські документи, які «охоплюють десять тисяч сторінок», були «дуже помітним доповненням до багатства історичних документів Канади»¹⁸⁵.

Таким чином, архівна галузь Канади з 1904 до 1914 рр. зазнала змін у розвитку системи, її популяризації, збільшився попит на перегляд документів зацікавленими особами й зросло урядове фінансування для реалізації просвітницьких проєктів та поповнення колекції архіву.

3.2. Робота Артура Дауті та архіву в період Першої світової війни

У 1914 р. розпочалася Перша світова війна, яка змінила хід розвитку людства. Це було перше військове протистояння міжнародного рівня, в

¹⁸⁵ Henderson J. «I am pleased with the Lambton Loot»: Arthur George Doughty and the Making of the Durham papers // *Archivaria*. Fall 2010. Vol. 77. P. 153–176.

якому брали участь два військово-політичних блоки: Антанта та союз Центральних держав. Ця війна зачепила і Канаду. Канадці відіграли неодмінну роль у цьому конфлікті. Після оголошення Великобританією війни Німеччині у серпні 1914 р. канадці розпочали формувати Канадський експедиційний корпус. Початково це була перша канадська дивізія, яка воювала у Франції, а восени 1915 р. утворилася друга дивізія та канадська кавалерійська бригада. До моменту перемир'я в листопаді 1918 р. цей корпус розширився до чотирьох піхотних дивізій, а інші частини (артилерійські, батареїні, інженерні роти, залізничні та лісові війська) служили під Британським командуванням у Франції та Бельгії. Це військове формування налічувало близько 620 тис. осіб, з яких 425 тис. служили за кордоном. Канада зазнала приблизно 60 тис. вбитих і 170 тис. поранених.

Під час Першої світової війни Громадський архів Канади займався збиранням і збереженням військових документів цього періоду. Основними джерелами з історії війни були картотеки особового складу, в яких збиралася необхідна інформація про учасників війни¹⁸⁶. Картотеки містили такі дані: прізвище, ім'я, місце і дата народження, місце проживання, професія, віросповідання¹⁸⁷, відомості про військового, які фіксували місце служби, рід військ та стан його здоров'я¹⁸⁸.

У грудні 1915 р. Артур Дауті написав листа до Міністерства з проханням відправити його за кордон для збору офіційних і приватних документів канадських військових. І вже через місяць його направили на спеціальну службу за кордон у званні почесного майора. Крім нього канадські військові документи збирав засновник «Фонду канадської військової пам'яті» та публіцист Макс Ейткен. М. Ейткен мав своє власне бачення зберігання військових документів, через що у нього виникли

¹⁸⁶ McIntosh R. The Great War, Archives, and Modern Memory // *Archivaria*. Vol. 46. P. 1–31.

¹⁸⁷ Accession 1992–93/166, Box 5353–35, Captain Gustave Lanctot. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/discover/military-heritage/first-world-war/personnel-records/Pages/item.aspx?IdNumber=511080>

¹⁸⁸ Affairs documents. Gustave Lanctot. URL: <https://central.bac-lac.gc.ca/.item/?op=pdf&app=CEF&id=B5353-S035>

непорозуміння з А. Дауті. Архівіст вступив до цієї організації у травні 1916 р. з наголошенням, що всі цивільні, військово-морські та військові документи повинні зберігатися під контролем архіву Канади. Незабаром вони дійшли згоди й М. Ейткен погодився надати А. Дауті звіт про роботу свого фонду і пообіцяв передати документи до Громадського архіву Канади після закінчення війни. Публіцист організував А. Дауті візит до Франції з акредитацією «Фонду для розслідування щодо методів збереження канадських військових документів у польових умовах».

Повернувшись до Канади А. Дауті склав меморандум прем'єр-міністру щодо проєкту проведення комплексного огляду військових документів, наголошуючи на важливості цього проєкту. Він хотів задокументувати всі аспекти військових зусиль й турбувався про те, щоб ці записи були задокументовані. Уряд погодив меморандум Артура Дауті й виділив 5 тис. дол. для підтримки цієї програми. У межах програми була створена «Місія огляду військових документів», головою якої було призначено А. Дауті. Ця місія складалася з двох відділів: перший відповідав за дослідження військової діяльності у Канаді, другий – за огляд військової діяльності за кордоном.

Програма розпочалася 2 червня 1917 р. з відправлення членів цієї місії до Англії (див Додаток Ж). Прибувши туди, вони особисто перевірили військову діяльність союзників, яка мала відношення до Канади і домовилися про отримання копій відповідних документів. Канадські підрозділи отримували анкети з проханням описати військову діяльність, ієрархічні та інші функціональні зв'язки, системні класифікації документів і плани щодо майбутніх дій. Але робота просувалася повільно, ніж очікував А. Дауті, у зв'язку з тим, що командири підрозділів не мали бажання видавати свою інформацію.

На початку вересня цього року А. Дауті повернувся до Канади так і не отримавши підтримки від урядів Англії та Франції. Усього місією було підготовлено 150 звітів про закордону діяльність, які були передані на зберігання до архіву Оттави. Полковник Вуд, якому було доручено керувати

цим проектом, обговорив з архівістом плани щодо звернення до очільників урядів провінцій, але представники цих кіл нічим не змогли допомогти через відсутність відповідних інструкцій Департаменту військових справ в Оттаві¹⁸⁹.

Окрім архівної діяльності Артур Дауті займався й науковою роботою разом з економічним істориком Адамом Шортом¹⁹⁰ (див Додаток Г). Його основними науковими працями, написаними в період Першої світової війни, були: «Документи, які стосуються конституційної історії Канади» і «Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумців».

«Документи, які стосуються конституційної історії Канади» видано у двох томах. Перший том був опублікований у 1907 р. у співавторстві з Адамом Шортом. У цьому томі зібрано і представлено документи з історії Канади за 1759–1791 рр.¹⁹¹. Другий том був опублікований у 1914 р. у співавторстві з канадським політиком Дугласом МакАртуром й містить документи з 1791 до 1818 рр.¹⁹².

«Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумців» є другою фундаментальною роботою Артура Дауті та Адама Шорта, яка складається з 23-х томів. У першому томі автори приділили увагу періоду Нової Франції. У передмові вони поділили історію Канади на три періоди:

- 1) Нова Франція (1534–1760 рр.);
- 2) Британське панування (1760–1840 рр.);
- 3) Об'єднана Канада (1840–1867 рр.).

¹⁸⁹ McIntosh R. The Great War, Archives, and Modern Memory // *Archivaria*. Vol. 46. P. 1–31.

¹⁹⁰ Wilson I. Shortt and Doughty: The cultural role of the Public Archives of Canada, 1904–1935 // *Canadian archivist*. P. 4–25

¹⁹¹ Doughty A. G., McArthur D. A. Documents relating to the constitutional history of Canada 1759–1791. Vol. 1. Ottawa, 1907. 734 p.

¹⁹² Doughty A. G., McArthur D. A. Documents relating to the constitutional history of Canada 1791–1818. Vol. 2. Ottawa, 1915. 576 p.

Кожен період представлений у двох томах. У першому томі представлено документи періоду засвоєння та заселення Канади французами та війни з Великою Британією за володіння цими територіями¹⁹³. У другому томі приділено увагу питанням релігії та колоніальної системи управління Новою Францією¹⁹⁴. Третій і четвертий томи містять матеріали про британське панування, закріплення її влади та подальші дослідження земель¹⁹⁵. У п'ятому і шостому томах розглянуто економічну історію¹⁹⁶, політику урядів Об'єднаної Канади¹⁹⁷; у сьомому і восьмому томах – політичну еволюцію у Канаді¹⁹⁸. Дев'ятий і десятий томи розповідають про індустріалізацію Канади¹⁹⁹; одинадцятий і дванадцятий томи – про релігію²⁰⁰ і культуру країни²⁰¹; тринадцятий і чотирнадцятий томи – про історію розвитку провінцій узбережжя Атлантичного океану²⁰²: Нову Шотландію, Нью Брансвік, острів Принца Едварда; п'ятнадцятий і шістнадцятий томи –

¹⁹³ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 1. Ottawa, 1914. 312 p.

¹⁹⁴ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 2. Ottawa, 1914. 590 p.

¹⁹⁵ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 3. Ottawa, 1914. 385 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 4. Ottawa, 1914. 757 p.

¹⁹⁶ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 5. Ottawa, 1914. 404 p.

¹⁹⁷ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 6. Ottawa, 1914. 364 p.

¹⁹⁸ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 7. Ottawa, 1914. 677 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 8. Ottawa, 1914. 958 p.

¹⁹⁹ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 9. Ottawa, 1914. 355 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 10. Ottawa, 1914. 660 p.

²⁰⁰ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 11. Ottawa, 1913. 400 p.

²⁰¹ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 12. Ottawa, 1914. 675 p.

²⁰² Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 13. Ottawa, 1914. 375 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 14. Ottawa, 1914. 700 p.

про розвиток провінції Квебек²⁰³; сімнадцятий і вісімнадцятий томи – про провінцію Онтаріо²⁰⁴; девятнадцятий і двадцятий томи – про степову частину Канади²⁰⁵: Манітобу, Саскачеван, Альберта²⁰⁶; двадцять перший і двадцять другий томи – про тихоокеанські території Юкон²⁰⁷ і Північно-Західні території²⁰⁸. У двадцять третьому томі подано додатки до цих томів²⁰⁹.

Таким чином, незважаючи на те, що архівна діяльність А. Дауті під час Першої світової війни відбувалася в дуже складних умовах, він зумів поставити на порядок денний важливі питання щодо роботи архіву та багато з них успішно вирішив. Зокрема, важливим було питання збереження національної історичної пам'яті, задля чого він зайнявся збором документів військових частин Канадського ескспедиційного корпусу. Хоча місія збирання документів завершилась невдачею, оскільки військові не мали бажання надавати інформацію про свою діяльність. Крім цього, Артур Дауті займався науковою діяльністю разом з видатними канадськими істориками і написав низку фундаментальних наукових праць, у тому числі «Документи, які стосуються конституційної історії Канади» і «Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумців».

²⁰³ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 15. Ottawa, 1914. 700 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 16. Ottawa, 1914. 320 p.

²⁰⁴ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 17. Ottawa, 1914. 598 p.; Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 18. Ottawa, 1914. 273 p.

²⁰⁵ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 19. Ottawa, 1914. 645 p.

²⁰⁶ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 20. Ottawa, 1914. 280 p.

²⁰⁷ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 21. Ottawa, 1914. 602 p.

²⁰⁸ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 22. Ottawa, 1914. 346 p.

²⁰⁹ Doughty A. G., Shortt A. Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 23. Ottawa, 1914. 373 p.

3.3. Розвиток архіву Канади у повоєнний час (1918–1935 рр.)

Незважаючи на неприйнятні обставини Артур Дауті продовжував лобіювати стратегію, щоб військові документи були в Англії сконсолідовані, впорядковані та описані перед відправкою до Оттави. Архівіст отримав таку можливість, коли у грудні 1918 р. його призначили до складу «Комісії з військових документів і воєнних трофеїв» із трьох осіб, якій було доручено рекомендувати відповідне розміщення для документів і артефактів військового часу. У звіті Комісії закликали збудувати «Меморіальну будівлю» в Оттаві для сховища картин і портретів, а також із залом або каплицею для меморіальних служб і зібрань. М. Ейткен доручив архітектору спроектувати будівлю та пообіцяв значний фінансовий внесок у цей проєкт. Але через введення післявоєнних бюджетних обмежень ці плани не були реалізовані, вільних місць в архівосховищі стало менше і А. Дауті втратив можливість досліджувати військові документи.

Наприкінці війни вся військова документація потрапила під контроль Департаменту оборони в Оттаві. Розглядалися три категорії документів, які були повернені до Канади у 1919 р.:

1. файли реєстру, створені за кордоном і в Канаді;
2. особисті справи та пов'язані з ними документи, які зберігалися в канадському діловодстві;
3. історичні записи Фонду канадської військової пам'яті²¹⁰.

Світ після Першої світової війни зазнав кардинальних змін у світопорядку. Підписання Версальського договору дало основу нового світоустрою²¹¹.

Незважаючи на потрясіння це стало наступним етапом розвитку архівної системи Канади. 2 червня 1923 р. було створено Канадське історичне товариство в Англії під патронатом англійського короля і Артур

²¹⁰ McIntosh R. The Great War, Archives, and Modern Memory // *Archivaria*. Vol. 46. P. 1–31.

²¹¹ Версальський мирний договір. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=33625

Дауті став одним з п'яти представників виконавчого комітету. 7 листопада цього року відбулася інавгурація цього товариства на вечірньому бенкеті. На ньому були присутні: Артур Дауті, Маккензі Кінг (прем'єр-міністр Канади), Вінстон Черчилль та ін. Прем'єр-міністр на бенкеті сказав слова підтримки про архівіста, наголосив, що він є одним з кола державної служби Канади, який присвятив себе своїй роботі більш цілковито, енергійніше, що він особисто досяг успіху у зберіганні, зібранні та класифікації значної частини цінних документів у Канаді. Також у наступному році було створено Канадське історична товариство у Франції. Можна зробити висновок, що архів Канади отримав визнання на міжнародному рівні й укріпив зв'язки архіву з історичними організаціями²¹².

Підтримка урядом Канади була важливим елементом у розвитку її архівної системи. Видатним політичним діячем, який допомагав цьому розвитку, був прем'єр-міністр Маккензі Кінг (див Додаток Д). У 1921 р. за нового уряду Маккензі Кінга Артур Дауті досяг важливого успіху. Він переконав нового державного секретаря Коппа в необхідності розширення будівлі архіву. Будівництво розпочалося у 1924 р. й архівіст відкрив нове крило на Сассекс Драйв у грудні 1926 р. Значна частина виділеного простору відводилася під музей для демонстрації архівних колекцій військового часу, які, як сподівався А. Дауті, збільшать кількість відвідувачів. Але, на жаль, відкриття музею не допомогло вирішити проблеми зберігання документів.

М. Кінг і А. Дауті поділилися бажанням сприяти формуванню національної пам'яті та історії і плідно співпрацювали для досягнення цієї мети. У 1926 р. уряд М. Кінга створив «Комісію з громадських записів» (КГЗ), роль якої полягала в консультуванні інших архівів і посадовців щодо контролю, збереження, індексування, підвищення рівня доступу до документів.

Переобрання Маккензі Кінга на посту прем'єр-міністра Канади у 1935 р. принесло деякі ініціативи, які допомогли визначити мандат

²¹² Doughty A. G. The Canadian archives and its activities. Ottawa, 1924. 89 p.

Громадського архіву. Протокол Ради казначейства 1936 р. надавав Архівісту Домініону повноваження втручатися у процес утилізації записів, виявляючи їх історичні цінності для постійного зберігання. Законодавство зобов'язувало Раду казначейства передавати до Громадського архіву списки документів, призначених для знищення, тоді архівіст Домініону мав шість місяців, щоб відкласти цінні документи. Період Кінга–Дауті був періодом глибокої співпраці між архівістом Домініону та прем'єр-міністром. Обидва службовці поважали один одного. Для А. Дауті було важливим, щоб уряд завжди був поряд з архівом у розвитку канадської історичної науки, наданні повноважень щодо розпорядження всіх документів.

У 1933 р. під час економічної депресії уряд Канади заснував «Комітет з розслідування друку та канцелярських товарів» (КЗДКТ). Комітет опублікував звіт про роботу у березні 1933 р. А. Дауті поділив звіт КЗДКТ за змістом на два класи для розгляду в архіві:

- 1) обладнання та комерційний друк;
- 2) друковані та письмові документи.

На його думку, цей звіт був дослідженням вартості виготовлення урядових документів. Тенденція дослідження полягала в тому, щоб розробити засоби для зниження вартості виробництва. А. Дауті прокоментував, що не може бути історії без документів і пов'язано це з двома речами: якісними папером та чорнилами для друку. Саме завдяки цим речам буде «все відомо про Канаду через 300 років». Цим він робив натяк на те, що не варто скорочувати фінансування роботи Громадського архіву Канади²¹³.

З другої половини 1920-х до 1936 рр. Артур Дауті втратив своїх близьких друзів істориків. У 1926 р. помер учасник «Комісії з політичних записів» Джозеф Поуп, у 1931 р. – його колега, історик Адам Шорт. Із 1931

²¹³ German D., Dozois P. Doughty on the Use and Utility of Government Information and Archives, 1933 // *Archivaria*. Fall 2010. Vol. 70. P. 177–196.

до кінця 1935 рр. архів втратив дванадцятьох співробітників, шестеро з яких були старшим персоналом.

У 1936 р. архівіст погодився на часткову відставку і отримав лицарське звання за свої зусилля в ролі архіваріуса, але помер у цей самий рік. Прем'єр-міністр Канади Маккензі Кінг вшанував його службу, встановивши статую Артура Дауті перед архівом на Сассекс Драйв (див Додаток Є). За 33 роки служби в архіві колекція документів збільшилася до 500 тис. томів рукописів і стенограм, 30 тис. карт, 20 тис. малюнків, 40 тис. книг і 10 тис. брошур²¹⁴.

Смерть Артура Дауті була великою втратою не лише для М. Кінга, а й для всієї Канади. Очільник уряду мав певні складнощі щодо призначення нового голови Громадського архіву.

Отже, розглядаючи життя і діяльність Артура Дауті можна зробити висновок, що він мав значні успіхи у розвитку архіву Канади: було збудовану нову будівлю, проведено класифікацію архівних документів, отримано визнання архіву на законодавчому й державному рівні Британської імперії.

²¹⁴ Rose K. The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History. 2012. 228 p.

РОЗДІЛ 4

АРХІВНА ГАЛУЗЬ КАНАДИ В ПЕРІОД УПРАВЛІННЯ ГЮСТАВА ЛАНКТО

4.1. Діяльність Гюстава Ланкто в роки Другої світової війни

Гюстав Ланкто (див Додаток В) був третім головою канадського архіву, учасником Першої світової війни та автором кількох історичних наукових праць. Він народився 5 липня 1883 р. у Сент-Констант, провінція Квебек. Вивчав право у Монреальському університеті, проходив стажування в Оксфордському університеті як стипендіат Родса. Стажувався у Сорбонні й отримав ступінь доктора літератури. З 1912 до 1915 рр. працював у Громадському архіві Канади²¹⁵. З 1915 до 1917 рр. був учасником Першої світової війни у Канадському експедиційному корпусі²¹⁶. Повернувшись до архіву в 1917 р., обійняв посаду помічника архівіста Домініону, у 1918–1920 рр. – заступника директора військових трофеїв, у 1920–1922 рр. – керівника французького відділу архіву, 1922–1937 рр. – заступника державного секретаря. Із 1926 р. займався видавничою діяльністю, випускаючи численні книги та статті з історії Канади, зокрема «L'Administration de la Nouvelle France» («Адміністрація Нової Франції», 1929), та «Le Canada d'hier et d'actualite» («Канада тоді і зараз», 1934)²¹⁷.

Перший рік перебування Гюстава Ланкто на посаді голови Громадського архіву минув зі значними успіхами та зростанням запиту суспільства на інформацію щодо архівних документів. Уряд Канади в цей час завершив реорганізацію апарату і його обов'язків, що дозволяло легше розподілити роботу архіву, ширшу експедицію досліджень і більш

²¹⁵ The Canadian Encyclopedia. Gustave Lanctot. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/gustave-lanctot>

²¹⁶ Accession 1992–93/166, Box 5353–35, Captain Gustave Lanctot. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/discover/military-heritage/first-world-war/personnel-records/Pages/item.aspx?IdNumber=511080>

²¹⁷ Lanctot Gustave. URL: <http://data2.archives.ca/pdf/pdf001/p000002748.pdf>

систематично класифікувати документи. Також була складена програма, яка могла підготувати повний посібник з архівних документів, в якому містилися б завершені і незавершені календарні звіти по канадських архівах.

Архівіст зазначав про плідність поповненнями колекцій до архіву в 1938 р. Однією з колекцій були записи прем'єр-міністра Вілфріда Лор'є, передані його небожем Робертом. Але ці документи не могли бути доступними упродовж десяти років, на що існували спеціальні дозволи від Гюстава Ланкто і Роберта Лор'є.

На цей час Громадський архів Канади збільшив кількість своїх відділів:

- 1) Відділ карт (очільник – Норман Фі);
- 2) Відділ рукописів;
- 3) Відділ історичних досліджень і публічності (очільник – Джеймс Кені);
- 4) Відділ індексу та інформації;
- 5) Відділ публікації;
- 6) Відділ бібліотеки;
- 7) Відділ технічного обслуговування (очільник – П'єр Бруне)²¹⁸.

У 1938 р. Г. Ланкто, будучи членом авторитетної групи Французького кінематографу (La Cinematheque française) разом з Національним кіноархівом Лондону і музею сучасного мистецтва у Нью-Йорку заснували Міжнародну федерацію кіноархівів, ставши президентом-засновником цієї федерації. Заснування цієї організації для архівіста дало б можливість для лобіювання систематичного придбання аудіовізуальних колекцій у Громадському архіві Канади. Але, незважаючи на цей шанс канадське казначейство не підтримало архів у його спробі приєднатися до Міжнародної лобістської групи. Однак у грудні 1937 р. Г. Ланкто вдалося заснувати відділ кінематографії при Громадському архіві Канади²¹⁹.

²¹⁸ Lanktot G. Report of the public archives for the year 1938. Ottawa, 1939. 175 p.

²¹⁹ Wozny M. L. National Audiovisual Preservation Initiatives and the Independent Media Arts in Canada // Archivaria. 2009. Vol. 67. P. 87–113.

У наступному році Канаду відвідав король Георг VI та Єлизавета. Королева представила архіву портрет Джеймса Вульфа та останній лист його матері, датований 1755 р. Таким чином, Громадський архів Канади отримав визнання на королівському рівні²²⁰.

Перші два роки перебування Гюстава Ланкто на посаді голови Громадського архіву дало архівній системі подальший розвиток, розширення її прав та поповнення цінних колекцій від королівського двору.

Але Канада, зокрема й архів, зазнали докорінних змін під час Другої світової війни. Держава оголосила війну Німеччині 10 вересня 1939 р. З 11 267 тис. населення у 1939 р. 1 086 343 чоловіків і жінок служили у збройних силах під час війни. Мільйони інших допомагали через благодійні організації, що вплинуло на процес ведення документацій у федеральному уряді та архівах Домініону²²¹. Зменшилося фінансування архіву. Згідно зі звітами Гюстава Ланкто, уряд скоротив бюджет архіву з 23 500 дол. до 10 500 дол.²²². Політика уряду М. Кінга віддалила роль Громадського архіву на задній план.

Ці скорочення бюджету свідчать про те, що Г. Ланкто та його архів не мали довіру і підтримку уряду. Незважаючи на його популярність як історика, до 1942 р. панувала певна атмосфера напруженості та недовіри, коли він звернувся до держсекретаря Нормана Макларті з пропозицією допомогти з керуванням та збиранням державних документів. Згідно з листуванням Макларті архівіст заявив, що звернувся до МакКензі Кінга з цього приводу і до нього підготував рекомендацію для ради щодо відновлення Комісії державних архівів, який був створений у 1926 р. За словами архівіста він стане головою цієї Комісії та отримуватиме таку ж нагороду, як і Артур Дауті – 3 тис. дол. на рік. Коли Н. Макларті звернувся

²²⁰ Lanktot G. Report of the public archives for the year 1939. Ottawa, 1940. 138 p.

²²¹ Rose K. The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History. 2012. 228 p.

²²² Lanktot G. Report of the public archives for the year 1940. Ottawa, 1941. 107 p.

до М. Кінга щодо рекомендації, голова уряду заперечив, що бачив цю пропозицію, припустивши, що Г. Ланкто був її автором. Цей вчинок свідчить про те, що архівіст намагався покращити власне фінансове становище та посаду в уряді, ввівши в оману державного секретаря. Чи дійсно це відбулося, достатніх свідчень, щоб розглянути це питання, не має²²³.

Незважаючи на конфлікт з урядом і на війну, Громадський архів не перестав існувати. Проводилася робота з інвентаризації та класифікації документів, бібліотечні та інформаційні служби забезпечували запити громадськості та дослідників. Кількість відвідувачів збільшувалася. Архів мав план програми, яка спрямовувала на більш широке використання їх історичних матеріалів. Ця програма мала включати створення історичного центру, який пропонував би спеціальні заняття для студентів у створенні кар'єри вчителів, архівістів та бібліотекарів. Також у цю програму входила співпраця з університетами, яка призвела б до відкриття нових кар'єр для тих, хто демобілізувався після війни.

Упродовж 1943 р. Громадський архів приймав іноземних високопосадовців. 27 січня 1943 р. гостем був колишній президент Колумбії Едуардо Сантос, який оглядав виставкові кімнати, де його особисто зацікавила серія старих карт Колумбії, датовані 1500 роком. 7 жовтня того ж року до архіву завітав президент Гаїті Елі Лескот у супроводі з Абелем Лакруа (міністром фінансів Гаїті), Марісом Дартегом (міністром громадської освіти Гаїті) і Андре Ліото (послом Гаїті у Вашингтоні). Вони побачили низку документів з 1667 до 1765 рр., вказуючи на відносини між Гаїті і Канадою у цей період²²⁴.

У 1943 р. до Г. Ланкто звернулися радники з губернаторів провінцій Канади щодо небезпеки знищення значної частини документів земель Домініону. Були встановлені критерії, за якими їх можна було оцінювати з

²²³ Rose K. The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History. 2012. 228 p.

²²⁴ Lanktot G. Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1943. Ottawa, 1944. 180 p.

точки зору їхньої інформаційної цінності. Всі передані документи мали бути ретельно зафіксовані²²⁵. Провінційні радники повинні були звернутися до Громадського архіву, щоб визначити, чи мають будь-які з цих документів історичну цінність і, отже, чи піддаються вони на постійне зберігання. Гюстав Ланкто відповів заступнику міністра Чарльзу Камселлу, що Громадський архів прагне отримати всі матеріали, які Департамент не бажає зберігати. Нормана Фі було направлено перевірити обсяг і характер цих документів. У своїй доповіді він рекомендував, щоб рішення щодо цих документів було відкладено до закінчення війни, коли робота з їх вивчення може бути виконана під компетентним керівництвом, звільненими зі збройних сил. Г. Ланкто вважав це рішення не практичним і його цікавили матеріали, але не зміг знайти достатньо місця для зберігання таких об'ємних документів. Архівіст рекомендував замість знищення документів розділити їх між Манітобою і Саскачеваном, але рішення не було прийнято протягом кількох років²²⁶.

1944 р. теж виявився плідним для архіву, незважаючи на скорочення штату працівників. Кількість відвідувачів збільшилась вдвічі порівняно з попередніми роками. Відбулася реорганізація рукописного відділу і бібліотеки. У відділі рукописів були поповнені такі документи:

- 1) Меморандум про становище Нової Франції станом на травень 1758 р.;
- 2) Листи Луї Рієля 1864 і 1865 рр.;
- 3) Документи сера Сендфорда Флемінга (1863–1912 рр.);
- 4) Щоденник Олександра Ламбі (1905 р.);

²²⁵ Whyte D. Excavating the Archival Legacy of the Department of the Interior: the Records of the Mining Lands Branch // *Archivaria*. Winter 1987–1988. Vol. 25. P. 93–106.

²²⁶ Rose K. *The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives*. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History. 2012. 228 p.

5) Щоденник Г'ю Річардсона подорожі до Сент-Джонса, Британська Колумбія)²²⁷.

Отже, розглядаючи розвиток архіву Канади в період Другої світової війни можна зробити висновок, що він відійшов на другий план уваги уряду країни. Між Маккензі Кінгом і Гюставом Ланкто назрів конфлікт, їхні відносини були напруженими. Але, незважаючи на скорочення бюджету та персоналу, архів продовжував функціонувати.

4.2. Реорганізація роботи архіву Канади у післявоєнний час

Після завершення Другої світової війни постало питання збереження документів військового часу. Прем'єр-міністр М. Кінг створив «Міжвідомчий консультативний комітет з державних записів» (МККДЗ), для того, щоб допомогти департаментам зберігати документи військового часу і роз'яснити процедуру. Голова уряду хотів захистити та зберегти документальні свідчення про Другу світову війну та призначив низку довірених та здібних бюрократів для впровадження змін у процедурах ведення документації федерального уряду та впливу на розвиток архівів. Одразу після війни МККДЗ, а пізніше «Комітет з питань громадських документів» (КПГД) збирали інформацію про характер документів, які накопичувалися у федеральному уряді з метою встановлення процедур їх ведення. Комітет існував з 1945 до 1948 рр. та визначав коло своїх повноважень з метою перетворення громадського архіву на державний.

Із 1945 до 1949 рр. Г. Ланкто не брав участі у виконанні обов'язків у цьому комітеті. Сам громадський архів не був готовий приймати документи військового часу. Комітет намагався шукати альтернативні варіанти, але питання не було вирішене.

10 вересня 1945 р. державний секретар звернувся до генерал-губернатора з проханням створити постійний комітет для вирішення

²²⁷ Lanktot G. Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1944. Ottawa, 1945. 152 p.

поточних питань громадських архівів. Після його створення КППД отримав нові повноваження для нагляду за документами часів Другої світової війни та інших записів. Постійний комітет також отримав повноваження працювати разом з Радою казначейства над зміною процедур знищення документів, а також їх кращого захисту²²⁸. У цей рік до архіву відбувся візит президента Чилі Хуана Ріоса щодо документів з історії Чилі²²⁹. 11 березня 1946 р. Комітет зібрався, щоб обговорити одне з ключових питань – питання довіри. Вільям Геллідей (представник від Таємної ради) висловив розчарування тим, що департаменти та агентства не виявили зацікавленості у передаванні будь-яких документів до Громадського архіву. На думку Джорджа Брауна (представника Канадської історичної асоціації), причиною цього незацікавлення слугувала недовіра до архіву через пам'ять про невдалу будівлю для зберігання документів на Експериментальних фермах у 1930-х рр. У листопаді 1946 р. Г. Ланкто брав участь в обговоренні підвищення архіву як канцелярії документації й заохочував КППД визнати те, що Громадський архів може ефективно та результативно виконувати нову роль²³⁰.

У 1947 р. Громадський архів Канади завершив програму технічної реорганізації, що дало змогу з полегшенням підтримувати свої дослідницькі та інформаційні послуги на користь спеціалістів, дослідників та громадськості. Відділ рукописів намагався згрупувати свої колекції публічних і приватних документів і дати змогу краще зрозуміти особливий характер змісту цих документів. Крім цього, він працював над створенням повнішого та розширеного покажчика документів. Відділ іконографії отримав сотні негативів і кінокадрів із колекції Лоуренса Дж. Берпі; сотні

²²⁸ Rose K. *The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives*. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History. 2012. 228 p.

²²⁹ Lanktot G. *Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1945*. Ottawa, 1946. 204 p.

²³⁰ Rose K. *The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives*. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History. 2012. 228 p.

негативів і фотографій Заходу, подарованих Департаментом гірничої справи, а також колекції фотографій губернаторів та їх персоналу, подаровані Сент-Барбе Сладеном. У відділі карт було завершено картотеку наземних і морських карт, планів інженерів й архітекторів, будівельних і земельних обстежень. Упродовж цього року відділ отримав групу карт портів на озерах Онтаріо та Ері, околиці Торонто, долину Рішельє та регіон Монреаль, датовані між 1850 і 1860 рр.²³¹.

Напруга між Г. Ланкто і КПГД не вщухала до 1948 р. (до відставки архівіста). Наприкінці 1947 р. без відома Геллідея Г. Ланкто підготував для держсекретаря законопроект про збільшення місткості архівів. Цей законопроект викликав ще більше розчарування у Геллідея, який у січні 1948 р. поскаржився у меморандумі до Клерка Таємної ради Арнольда Хіні. Архівіст підготував цей проєкт без консультації з КПГД. Закон намагався скасувати Акт Громадських архівів 1912 р. У ньому пропонувалося змінити назву архіву та «Архівіста Домініону» на «Національний архів Канади» та «Архівіста Канади», маючи на меті створення архіву як повноцінного відділу, наділяючи архіваріуса ще ширшими повноваженнями та обов'язками. Геллідей не вірив, що Г. Ланкто це робив зі злого умислу, але був занепокоєним тим, що це призведе до негативних наслідків²³². На щастя, на думку КПГД, у 1948 р. Г. Ланкто пішов у відставку і закон не був поданий до рук нового прем'єр-міністра Канади Луї Сен Лорана²³³.

Таким чином, управління Гюстава Ланкто Громадським архівом Канади припинилось через непорозуміння між урядом, Комітетом з громадських записів та архівом, у результаті чого архівіст змушений був піти у відставку. Незважаючи на всі спроби Г. Ланкто підняти роль архіву Канади, вони виявилися невдалими за час його керівництва.

²³¹ Lanktot G. Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1947. Ottawa, 1948. 231 p.

²³² Dryden J. The Mackenzie Kang Papers: An Archival Odyssey // *Archivaria*. Summer 1978. Vol. 6. P. 40–69.

²³³ Rose K. *The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives*. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History. 2012. 228 p.

ВИСНОВКИ

Архівна система є однією з важливих утворень, яка зберігає величезну кількість документів з історії певної історичної епохи зі всіх сфер життя людства. Ця система має свою власну політику в плані збереження архівних документів, пожежної безпеки у приміщеннях архіву, класифікації документів, розширення доступу до них для відвідувачів, а також співпрацю з істориками та програми просвіщення громадян певної держави. Представники цієї системи, тобто архівісти, відіграють важливу роль у розвитку суспільства та збереженні надбань народу, прикладами чого є діяльність канадських архівістів Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто. Об'єктивне вивчення цієї галузі дозволяє нам уперше в українській історичній та архівознавчій науці створити картину, що допомагає проаналізувати архівну систему Канади під управлінням цих діячів та слугує засадами для подальших досліджень. Вивчення цього питання потребує більш тісної співпраці з українськими та канадськими архівістами.

У ході наукового дослідження теми було зроблені такі висновки:

Історіографія питання діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто пройшла кілька етапів у своєму розвитку, що відрізняються якісними та кількісними показниками.

Аналіз історичного доробку, присвячений цим архівістам, показав, що дослідники приділяли увагу загальним рисам діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто, взаєминам між ними та представниками культурної та політичної еліт. У деяких дослідженнях висвітлювалися певні питання архівної системи Канади під управлінням цих діячів. Деякі канадські і американські історики та архівісти зверталися до зазначеного питання як до подій тодішньої ситуації.

В основу аналізу історіографічного доробку з піднятого питання було покладено проблемний та хронологічний методи. Такі підходи використовуються в усіх напрямках історичної науки, в тому числі з

актуальністю архівознавчої тематики у науковій думці. Згідно з цими підходами, увесь спектр досліджень аналізовано за наступною схемою: зарубіжна та українська історіографія. До зарубіжної історіографії відносяться праці канадських та американських дослідників. В українській історіографії це питання розглядалося фрагментарно. В історіографії проблеми науковцями піднімалися питання управління архівною системою Канади, зокрема, вивчалися відділи цього архіву, створення фондів відомих діячів Канади, наявність архівних документів, фінансування архівної організації, співпраця з просвітницькими організаціями та окремими науковцями, оточення Артура Дауті. У подальших наукових роботах є потреба у піднятті та вирішенні таких питань, як: оточення Дугласа Брімнера та структура архівної системи Канади під його управлінням, дослідження рукописного, бібліотечного та друкованого відділів архіву під управлінням Артура Дауті та Гюстава Ланкто, а також оточення Гюстава Ланкто та його наукова співпраця з іншими дослідниками, які працювали в цій організації.

Джерельна база дипломної роботи ґрунтується переважно на писемних джерелах. Умовно вони поділяються на чотири групи: 1) документальні; 2) наративні; 3) довідкові; 4) матеріали періодики.

Документальні джерела, у свою чергу, поділено на дві групи: неопубліковані та опубліковані. До неопублікованих джерел відносяться архівні документи бібліотеки та архіву Канади, до яких входять справи таких фондів: Національний архів Канади, офіс Архівіста Домініону та асистента архівіста Домініону (RG37-B), Розпорядження таємної ради (RG2-A-1-a) та Канадський експедиційний корпус. До опублікованих документів, які досліджувались у дипломній роботі, відносяться звітні матеріали Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто. В цих документах містяться копії архівних справ та основні моменти з історії розвитку архівної системи Канади.

До наративних джерел відносяться наукові роботи Артура Дауті. Автором дипломної роботи було досліджено три фундаментальних праці

цього архівіста: «Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями» у двадцяти трьох томах, двотомник «Документи, які пов'язані до конституційної історії Канади», та «Канадські архіви та їх діяльність». У цих роботах А. Дауті разом зі своїми однодумцями виклали історію Канади, її архівні документи та роль архіву Канади в житті суспільства.

До довідкових матеріалів віднесено «Довідник з Канадської біографії» та «Канадська Енциклопедія», в яких висвітлено життя та діяльність Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто.

До періодичних джерел відноситься видання «Канадська газета», яка висвітлює основні моменти життя Канади. Автором опрацьовано матеріали газети за 1912 рік, зокрема випуск 48 від 23 березня 1912 р., в якому опубліковано текст «Акту Громадських Архівів 1912 р.».

Методологічні основи дослідження базуються на принципах історизму, об'єктивності та науковості, що поєднуються з принципом системності, із застосуванням цивілізаційного, цілісного, ціннісного, глобального, системного та інтегрального підходів, а також загальнонаукових, спеціально-історичних та міждисциплінарних методів дослідження. Базуючись на вказаних принципах, підходах та методах, автор здійснив спробу провести комплексний аналіз діяльності Дугласа Брімнера, Артура Дауті та Гюстава Ланкто.

Досліджуючи життєвий шлях Дугласа Брімнера, Артура Дауті і Гюстава Ланкто, автор зробив висновки, що ці особистості народилися у ХІХ ст. в Англії, крім Г. Ланкто, який народився у Квебеку. У доархівний період свого життя вони займалися різними справами. Зокрема, Д. Брімнер займався журналістською та політичною діяльністю, А. Дауті – видавничою, Г. Ланкто – літературознавством.

Архівні періоди життя у них теж були різноманітними.

Дуглас Брімнер очолив новостворений архів у 1872 р., який перебував у віданні Департаменту сільського господарства Канади. Крім трьох вільних

кімнат Д. Брімнер не мав нічого. Він піднімав два важливих питання, таких як: класифікація документів, повноваження архівіста, але, на жаль, ці проблеми не вирішилися за його життя. Він є основоположником програми копіювання архівних документів у країнах Європи, які стосуються історії Канади. Він заповнив у сховищах архіву 3155 томів архівних документів, у 35 з яких зберігаються документи Генрі Буке, у 247 – Фредеріка Халдіманда, у 1062 – військові документи, у 223 – документи періоду Французької Канади, у 1588 – документи британської адміністрації. Д. Брімнер тісно співпрацював з канадськими та американськими істориками у реалізації просвітницьких проєктів і отримав визнання від наукових кіл.

Артур Джордж Дауті став другим головою канадського архіву й керував цією системою 31 рік. За його управлінням архів досяг нового рівня розвитку: було збудовано нову будівлю архіву на Сассекс Драйв; створено картографічний, рукописний відділи та відділ друку; отримано значне фінансування зі сторони уряду Канади (тісна співпраця А. Дауті з прем'єр-міністром Канади Маккензі Кінгом); відбулося визнання архіву на державному рівні. Крім цього, архівіст брав участь у просвітницьких проєктах і разом з канадськими істориками написав фундаментальні історичні праці: «Документи, які стосуються конституційної історії Канади», «Канада та її провінції», «Канадські архіви та її діяльність».

Щодо Гюстава Ланкто, то його управління архівом Канади було найменшим періодом (він всього 12 років керував Громадським архівом). Перші три роки були успішними для архіву, але Друга світова війна кардинально змінила погляд уряду країни на архівну систему. Незважаючи на цей чинник, архів Канади не припинив свою роботу, приймав громадськість і високопоставлених іноземців. Архівіст робив спроби підняти роль архіву Канади на перший план, але більшість з них виявилися невдалими. Успіху він досяг лише в технічній реорганізації архівної галузі, в результаті чого громадськість змогла отримати більш широкі дослідницькі та інформаційні послуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Неопубліковані джерела

Офіційний сайт бібліотеки і архіву Канади

URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/Pages/home.aspx>

*RG37–B National archives of Canada, Office of The Dominion Archivist
and Assistance of The Dominion Archivist*

*[Національний архів Канади, офіс Архівіста Домініону та
асистента архівіста Домініону]*

1. Vol. 104–141 and 176–188. Douglas Brymner's letterbooks [Листування та записи Дугласа Брімнера]. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=185856> (дата звернення: 24.03.2022).
2. Vol. 142–175 and 189–211. Arthur Doughty's lettersbooks [Листування та записи Артура Дауті]. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=185864> (дата звернення: 24.03.2022).
3. Vol. 189. Letters Book № 6 [Збірка листів № 6]. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=5016475> (дата звернення: 24.03.2022).
4. Doughty Arthur George [Дауті Артур Джордж]. URL: <http://data2.archives.ca/pdf/pdf001/p000001444.pdf> (дата звернення: 25.03.2022).
5. Henry Bouquet fonds [Фонд Генрі Буке]. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=fonandcol&IdNumber=105525&new=-8585806890811735853> (дата звернення: 22.09.2022).

6. Thomas Povey fonds [Фонд Томаса Повея]. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=fonandcol&IdNumber=105507&new=-8585806111758396748> (дата звернення: 22.09.2022).
7. Samuel Wetch fonds [Фонд Семуеля Ветча]. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=fonandcol&IdNumber=105365&new=-8585806111758396748> (дата звернення: 22.09.2022).

RG2–A–1–a Orders of Privy Council

[Розпорядження таємної ради]

8. Vol. 290. Canadian Archives. Minister of Agriculture reports on petition presented to the House of Commons [Канадські архіви. Звіт міністра сільського господарства про петицію, який був відправлений Палаті Рад]. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Record?app=ordincou&IdNumber=10838&new=-8585806018599392324> (дата звернення: 25.03.2022).
9. Vol. 635. Recommends that report of be exempted from terms limiting number printed to 500 copies [Рекомендації, щоб у звіті було наявно до 500 копій]. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=157359> (дата звернення: 25.03.2022).
10. Vol. 865. Dominion Archivist and Keeper of the Records to have charge of the Archives of Canada and documents of relating to the history of the country and transfer to his care of certain documents now in possession of various departments – Minister of Agriculture [Розпорядження міністра сільського господарства щодо того, що архівіст Домініону та зберігач записів відповідатиме за архів Канади та документи, що стосуються історії цієї країни і передавати під його опіку певні документи, які зараз знаходяться у розпорядженні різних відомств]. URL: [https://recherche-collection-search.bac-](https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Record?app=ordincou&IdNumber=10838&new=-8585806018599392324)

[lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=85802](https://www.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=85802) (дата звернення: 25.03.2022).

11. Vol. 928. Historical Manuscript commission to aid Dominion Archivist composition and duties of Minister of Agriculture, 1907/04/08 [Комісія історичних рукописів для допомоги архівісту Домініону, 1907/04/08]. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=ordincou&IdNumber=134858> (дата звернення: 25.03.2022).

RG150 Canadian Expeditionary Force

[Канадський експедиційний корпус]

12. Accession 1992–93/166, Box 5353–35, Captain Gustave Lanctot [Капітан Гюстав Ланкто]. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/discover/military-heritage/first-world-war/personnel-records/Pages/item.aspx?IdNumber=511080> (дата звернення: 25.03.2022).
13. R11231-0-1-E, MG21-Add.MSS.-21661-21892. Haldimand papers [Записи Халдіманда]. URL: <https://www.bac-lac.gc.ca/eng/CollectionSearch/Pages/record.aspx?app=fonandcol&IdNumber=105513&new=-8585808082497764612> (дата звернення: 22.09.2022).

2. Опубліковані документи

14. *Brymner D.* Report on Canadian archives and on the system of keeping Public records. 1881 [Брімнер Д. Звіт по канадських архівах та за системою зберігання публічних записів. 1881 рік]. Ottawa, 1882. 54 p.
15. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1882 [Брімнер Д. Звіт по канадських архівах за 1882 рік]. Ottawa, 1883. 94 p.
16. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1883 [Брімнер Д. Звіт по канадських архівах за 1883 рік]. Ottawa, 1884. 247 p.
17. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1884 [Брімнер Д. Звіт по канадських архівах за 1884 рік]. Ottawa, 1885. 136 p.

18. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1885 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1885 рік]. Ottawa, 1886. 382 p.
19. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1886 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1886 рік]. Ottawa, 1887. 925 p.
20. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1887 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1887 рік]. Ottawa, 1888. 564 p.
21. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1888 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1888 рік]. Ottawa, 1889. 1028 p.
22. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1889 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1889 рік]. Ottawa, 1890. 337 p.
23. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1890 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1890 рік]. Ottawa, 1891. 332 p.
24. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1891 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1891 рік]. Ottawa, 1892. 193 p.
25. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1892 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1892 рік]. Ottawa, 1893. 394 p.
26. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1893 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1893 рік]. Ottawa, 1894. 114 p.
27. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1894 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1894 рік]. Ottawa, 1895. 573 p.
28. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1895 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1895 рік]. Ottawa, 1896. 102 p.
29. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1896 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1896 рік]. Ottawa, 1897. 252 p.
30. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1897 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1897 рік]. Ottawa, 1898. 382 p.
31. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1898 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1898 рік]. Ottawa, 1899. 571 p.
32. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1899 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1899 рік]. Ottawa, 1900. 709 p.

33. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1900 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1900 рік]. Ottawa, 1901. 896 p.
34. *Brymner D.* Report on Canadian archives for the year 1901 [*Брімнер Д.* Звіт по канадських архівах за 1901 рік]. Ottawa, 1902. 1027 p.
35. *Doughty A.* Report of the public archives for the year 1913 [*Даумі А.* Звіт з Публічних архівів за 1913 рік]. Ottawa, 1914. 304 p.
36. *Doughty A.* Report of the public archives for the year 1923 [*Даумі А.* Звіт з Публічних архівів за 1923 рік]. Ottawa, 1924. 508 p.
37. *Doughty A.* Report of the work of the Public Archives for the years 1914 and 1915 [*Даумі А.* Звіт роботи Публічного архіву за 1914 та 1915 роки]. Ottawa, 1916. URL: https://www.canadiana.ca/view/oocihm.8_03505_32/1 (дата звернення: 27.03.2022).
38. *Doughty A.* Report of the works of the archives dranch for the year 1908 [*Даумі А.* Звіт з Публічних архівів за 1908 рік]. Ottawa, 1909. 23 p.
39. *Doughty A.* Report of the works of the archives dranch for the year 1909 [*Даумі А.* Звіт з Публічних архівів за 1909 рік]. Ottawa, 1910. 120 p.
40. *Doughty A.* Report of the works of the archives dranch for the year 1910 [*Даумі А.* Звіт з Публічних архівів за 1910 рік]. Ottawa, 1911. 125 p.
41. *Doughty A.* Report of the works of the archives dranch for the year 1912 [*Даумі А.* Звіт з Публічних архівів за 1912 рік]. Ottawa, 1913. 295 p.
42. Index to Reports of Canadian Archives from 1872 to 1908 [Збірник звітів по канадських архівах з 1872 до 1908 pp.]. Ottawa, 1908. 231 p.
43. *Lanktot G.* Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1943 [*Ланкто Г.* Звіт Публічних архівів за 1943 рік]. Ottawa, 1944. 180 p.
44. *Lanktot G.* Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1944 [*Ланкто Г.* Звіт Публічних архівів за 1944 рік]. Ottawa, 1945. 152 p.
45. *Lanktot G.* Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1945 [*Ланкто Г.* Звіт Публічних архівів за 1945 рік]. Ottawa, 1946. 204 p.
46. *Lanktot G.* Rapport sur les archives publiques pour l'annee 1947 [*Ланкто Г.* Звіт Публічних архівів за 1947 рік]. Ottawa, 1948. 231 p.

47. *Lanktot G.* Report of the public archives for the year 1938 [*Ланкто Г.* Звіт Публічних архівів за 1938 рік]. Ottawa, 1939. 175 p.
48. *Lanktot G.* Report of the public archives for the year 1939 [*Ланкто Г.* Звіт Публічних архівів за 1939]. Ottawa, 1940. 138 p.
49. *Lanktot G.* Report of the public archives for the year 1940 [*Ланкто Г.* Звіт Публічних архівів за 1940]. Ottawa, 1941. 107 p.
50. Report concerning Canadian archives for the year 1905 in three volumes. Vol. 1 [Звіт стосовно Канадських архівів за 1905 рік у трьох томах. Т. 1]. Ottawa, 1906. URL: <https://electriccanadian.com/makers/carchives1905a.pdf> (дата звернення: 29.03.2022).
51. Report concerning Canadian archives for the year 1905 in three volumes. Vol. 2 [Звіт стосовно Канадських архівів за 1905 рік у трьох томах. Т. 2]. Ottawa, 1906. URL: <https://electriccanadian.com/makers/carchives1905b.pdf> (дата звернення: 29.03.2022).
52. Report on Canadian Archives for the year 1904 [Звіт по канадських архівах за 1904 рік]. Ottawa, Printed by S. E. Dawson, printer to the king's most excellent majesty, 1905. 357 p.

3. Довідкові матеріали

53. Dictionary of Canadian Biography. Douglas Brymner. Vol. XIII (1901–1910) [Довідник з Канадської біографії. Дуглас Брімнер. Т. 13 (1901–1910)]. URL: http://www.biographi.ca/en/bio/brymner_douglas_13E.html (дата звернення: 02.04.2022).
54. The Canadian Encyclopedia. Sir Arthur George Doughty [Канадська Енциклопедія. Артур Дауті]. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/sir-arthur-george-doughty> (дата звернення: 02.04.2022).

55. The Canadian Encyclopedia. Gustave Lanctot [Канадська Енциклопедія. Гюстав Ланкто]. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/gustave-lanctot> (дата звернення: 02.04.2022).
56. Архівна україніка в Канаді : довідник / Держкомархів України, УНДІАСД, Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту ; керівник проекту І. Матяш ; упоряд. : І. Матяш, Р. Романовський, М. Ковтун, Х. Вінтонів, А. Майстренко, Л. Приходько. Київ, 2010. 882 с.

4. Періодичні видання

57. The Public Archives act of 12.03.1912 // Canada Gazette. The 23d of March of the year 1912. Vol. 48. P. 4–5 [Акт публічних архівів. 12.03.1912 // Канадська газета. 1912. 23 березня (вип. 48). С. 4–5]. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=cangaz&IdNumber=4371&q=public%20archives%20act%201912> (Дата звернення: 03.04.2022).

5. Наукова спадщина Артура Дауті

58. *Doughty A. G.* The Canadian archives and its activities [Дауті А. Дж. Канадські архіви та їх діяльність]. Ottawa: F. A. Acland Printer to the King's Most Excellent Majesty [Надруковано Аклендом Ф. А., друкарем величності короля], 1924. 89 р.
59. *Doughty A. G., McArthur D. A.* Documents relating to the constitutional history of Canada 1759–1791. Vol. 1 [Дауті А. Дж., МакАртур Д. А. Документи, які пов'язані з конституційною історією Канади 1759–1791 pp. Т. 1]. Ottawa: Printed by C. H. Parmelee, printer to the king's most excellent majesty [Надруковано К. Х. Пармелі, друкарем величності короля], 1907. 734 р.
60. *Doughty A. G., McArthur D. A.* Documents relating to the constitutional history of Canada 1791–1818. Vol. 2 [Дауті А. Дж., МакАртур Д. А.

- Документи, які пов'язані з конституційною історією Канади 1791–1818 pp.]. Ottawa: Printed by C. H. Parmelee, printer to the king's most excellent majesty [Надруковано К. Х. Пармелі, друкарем величності короля], 1915. 576 p.
61. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 1 [Даути А. Дж., Шортт А. Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 1]. Toronto, 1914. 312 p.
62. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 2 [Даути А. Дж., Шортт А. Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 2]. Toronto, 1914. 590 p.
63. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 3 [Даути А. Дж., Шортт А. Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 3]. Toronto, 1914. 385 p.
64. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 4 [Даути А. Дж., Шортт А. Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 4]. Toronto, 1914. 757 p.
65. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 5 [Даути А. Дж., Шортт А. Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 5]. Toronto, 1914. 404 p.
66. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 6 [Даути А. Дж., Шортт А. Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 6]. Toronto, 1914. 364 p.
67. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 7 [Даути А.

- Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 7]. Toronto, 1914. 677 p.
68. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 8 [*Даймі А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 8]. Toronto, 1914. 958 p.
69. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 9 [*Даймі А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 9]. Toronto, 1914. 355 p.
70. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 10 [*Даймі А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 10]. Toronto, 1914. 660 p.
71. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 11 [*Даймі А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 11]. Toronto, 1913. 400 p.
72. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 12 [*Даймі А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 12]. Toronto, 1914. 675 p.
73. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 13 [*Даймі А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 13]. Toronto, 1914. 375 p.
74. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 14 [*Даймі А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 14]. Toronto, 1914. 700 p.

75. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 15 [*Даути А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 15]. Toronto, 1914. 320 p.
76. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 16 [*Даути А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 16]. Toronto, 1914. 598 p.
77. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 17 [*Даути А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 17]. Toronto, 1914. 273 p.
78. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 18 [*Даути А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 18]. Toronto, 1914. 645 p.
79. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 19 [*Даути А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 19]. Toronto, 1914. 280 p.
80. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 20 [*Даути А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 20]. Toronto, 1914. 602 p.
81. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 21 [*Даути А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 21]. Toronto, 1914. 346 p.
82. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 22 [*Даути А.*

Дж., Шортт А. Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 22]. Toronto, 1914. 660 p.

83. *Doughty A. G., Shortt A.* Canada and its provinces; a history of the Canadian people and their institutions by one hundred associates. Vol. 23 [*Дауті А. Дж., Шортт А.* Канада та її провінції: історія канадського народу та її інституцій сотнями однодумцями. Т. 23]. Toronto, 1917. 373 p.

ЛІТЕРАТУРА

84. A history of the organization, development and services of the military and naval forces of Canada from the Peace of Paris in 1763, to the present time. Vol. I [Історія організації, розвитку та служби військових і морських сил Канади від Паризького миру 1763 р. до теперішнього часу. Т. 1]. URL:
<https://archive.org/details/vol1t3historyoforganiz01quebuoft/page/n5/mode/2up> (дата звернення: 22.09.2022).
85. *Atherton J.* The Origins of the public archives Records Center, 1897–1956 [*Есертон Дж.* Історія Центру записів Публічного архіву] // *Archivaria* [Архіварія]. 1979. Vol. 8. P. 35–59.
86. *Bower P. J.* The colonial office group of the Public record office, London with particular reference to Atlantic Canada [*Бовер П. Дж.* Група колоніального офісу Державного бюро обліку. Лондон з особливим посиленням на Атлантичну Канаду] // *Canadian Archivist* [Канадський архівіст]. 1974. Vol. 2. № 5. P. 5–28.
87. *Bernatchez G.* La Societe litteraire et historique de Quebec // *Revue d'histoire de L'Amerique francaise.* 1981. Vol. 35. Number 2. P. 179–192.
88. *Burant J.* Doughty's Dream: A Visual Reminiscence of the public archives [*Бюрант Дж.* Мрія Дауті: Візуальна ремінісценія публічних архівів] // *Archivaria* [Архіварія]. Vol. 48. P. 117–130.
89. *Canadiana Heritage.* Haldimand papers [Канадська спадщина. Записи Халдіманда]. URL:

https://heritage.canadiana.ca/view/oocihm.lac_mikan_105513?urlang=en
(дата звернення: 17.09.2022).

90. *Carrol C. V. David W. Parker: the «Father» of archival Arrangement at the Public Archives of Canada* [Керол С. В. Девід В. Паркер: «Батько» архівного документообігу у Публічному архіві Канади] // *Archivaria* [Архіварія]. 1983. Vol. 16. P. 150–154.
91. *Douglas J., Heather MacNeil H. The Generic Evolution of Calendars and Inventories at the Public Archives of Canada, 1882–ca. 1975* [Дуглас Д., Хейзер МакНейл Н. Еволюція календарності та класифікації у Публічному архіві Канади з 1882 до 1975 роки] // *The American Archivist* [Американський архівіст]. 2014. Vol. 77. № 1. P. 151–174.
92. *Dryden J. The Mackenzie Kang Papers: An Archival Odyssey* [Драйден Д. Записи Маккензі Кінга: Архівна Одиссея] // *Archivaria* [Архіварія]. 1978. Vol. 6. P. 40–69.
93. *German D., Dozois P. Doughty on the Use and Utility of Government Information and Archives, 1933* [Герман Д., Дозой П. Дауті щодо використання та корисності урядової інформації та архівів] // *Archivaria* [Архіварія]. 2010. Vol. 70. P. 177–196.
94. *Hayward R. J. Sir Arthur Doughty, Shorthand and Alfred, Lord Tennyson* [Гейвар Р. Дж. Сер Артур Джордж Дауті, Шортхенд та Альфред, Граф Теннісона] // *Archivaria* [Архіварія]. 1985–1986. Vol. 21. P. 103–110.
95. *Henderson J. «I am pleased with the Lambton Loot»: Arthur George Doughty and the Making of the Durham papers* [Хендерсон Дж. «Я задоволений здобиччю Лембтона»: Артур Джордж Дауті та створення паперів Дарема] // *Archivaria* [Архіварія]. 2010. Vol. 77. P. 153–176.
96. *Heon G. The Archives nationale du Quebec: Memory of a nation* [Геон Ж. Національний архів Квебеку: пам'ять нації] // *Archivaria*. 2005. Vol. 59. P. 69–81.
97. *Kidd B. A Brief history of the national Map Collection at the Public Archives of Canada* [Кід Б. Історія національної Мапової Колекції при

- Публічному архіві Канади] // *Archivaria* [Архіварія]. 1981–1982. Vol. 13. P. 3–22.
98. *Kingsford W.* Canadian Archaeology. An essay [*Кінгсфорд В.* Канадська Археологія. Есе]. Montreal, 1886. 118 p.
99. *Kingsford W.* The history of Kanada. Toronto, 1894. P. 527. Vol. VII. URL: <https://archive.org/details/historyofcanadav07king/page/n15/mode/2up>
100. *Lacasse D., Lechasseur A.* The National Archives of Canada, 1872–1997 [*Лакасе Д., Лехасер А.* Національний архів Канади, 1872–1997]. Ottawa: Copyright by The Canadian Historical Association. Historical Booklet. 1997. № 58. 36 p.
101. *Leland W. G.* The prehistory and Origins of the National Historical Publications Commission [*Ліленд В. Дж.* Передісторія та історія Комісії Національних Історичних Публікацій] // *American Archivist* [Американський архівіст]. 1964. Vol. 27. № 2. P. 187–194.
102. *Macleod D.* Our Man in the Maritimes: «Down East» with the Public Archives of Canada, 1872–1932 [*Меклоуд Д.* Наша людина на морі: «На Сході» з Публічними Архівами Канади, 1872–1932] // *Archivaria* [Архіварія]. 1983–1984. Vol. 17. P. 86–105.
103. *Mcintosh R.* The Great War, Archives, and Modern Memory [*Макінтош Р.* Велика війна, архіви та пам'ять] // *Archivaria* [Архіварія]. 1998. Vol. 46. P. 1–31.
104. *Nesmith T.* Archives From the Bottom Up: Social History and Archival Scholarship [*Несміс Т.* Архіви знизу вгору: соціальна історія та архівознавство] // *Archivaria* [Архіварія]. 1982. Vol. 14. P. 5–26.
105. *Parker D. W.* Guide to the Materials for United States History in Canadian Archives [*Паркер Д. В.* Путівник по матеріалах історії Сполучених Штатів у Канадських архівах]. Washington: Published by the Carnegie Institution of Washington, 1913. 339 p.
106. *Syabro I.* The Public Archives of Canada act 1912 as a New Stage in the Development of Canada's Archival System // «Україна і Європа:

спільність історичної долі (ціннісний аспект)» в рамках міжнародного проєкту Erasmus+ за напрямком Jean Monnet «Implementation of European values as a basis of democracy in Ukraine» : тези доповідей наукової конференції «Україна і Європа: спільність історичної долі (ціннісний аспект)», Миколаїв, 16 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. С. 120–122.

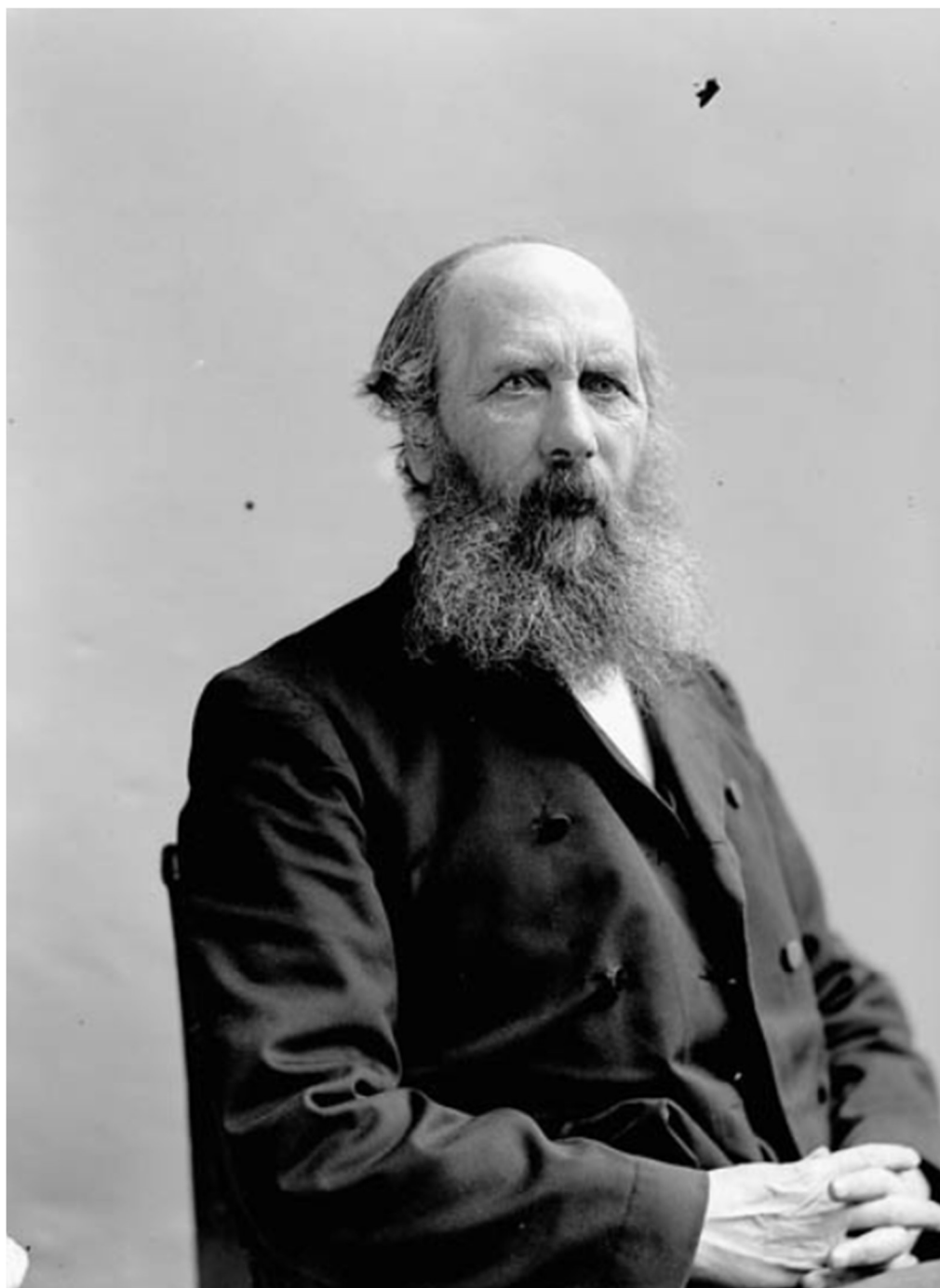
107. *Taylor H. A.* Archives in Britain and Canada – impressions of an immigrant [Тейлор Х. А. Архіви Великобританії та Канади – враження іммігранта] // *Canadian Archivist* [Канадський архівіст]. 1969. Vol. 1. № 7. P. 22–33.
108. *Weilbrenner B.* Sources for economic history in the Public Archives of Canada [Вейлбреннер Б. Джерела з економічної історії в Публічному Архіві Канади] // *Canadian Archivist* [Канадський архівіст]. 1972. Vol. 2. № 3. P. 9–14.
109. *Whyte D.* Excavating the Archival Legacy of the Department of the Interior: the Records of the Mining Lands Branch [Уайт Д. Розкопки архівної спадщини УМВС: діловодство відділу гірничих угідь] // *Archivaria* [Архіварія]. 1987–1988. Vol. 25. P. 93–106.
110. *Wilson B.* Bringing Home Canada's Archival Heritage: The London Office of the Public Archives of Canada, 1872–1986 [Вілсон Б. Повернення архівної спадщини Канади додому: Лондонський офіс Публічних Архівів Канади, 1872–1986] // *Archivaria* [Архіварія]. 1985–1986. Vol. 21. P. 28–42.
111. *Wilson I.* «A Noble Dream»: The Origins of the Public Archives of Canada [Вілсон І. «Шляхетна мрія»: Історія Публічного архіву Канади] // *Archivaria* [Архіварія]. 1982–1983. Vol. 15. P. 16–35.
112. *Wilson I.* Shortt and Doughty: The cultural role of the Public Archives of Canada, 1904–1935 [Вілсон І. Шорт і Дауті: Культурна роль Публічних архівів Канади, 1904–1935] // *Canadian archivist* Канадський архівіст]. 1973. Vol. 2. № 4. P. 4–25.

113. *Winsor J.* Narrative and critical history of America. Vol. 8 [Вінзор Д. Наративна та критична історія америки. Т. 8] Boston, New York, Houghton, Mifflin and Company, 1889. 604 p.
114. *Wozny M. L.* National Audiovisual Preservation Initiatives and the Independent Media Arts in Canada [Возний М. Л. Національні ініціативи зі збереження аудіовізуальних засобів та незалежне медіа-мистецтво у Канаді] // *Archivaria* [Архіварія]. 2009. Vol. 67. P. 87–113.
115. Версальський мирний договір. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=33625 (дата звернення: 04.04.2022).
116. *Берека В.* Новітні підходи в методології та методиці викладання історії України // *Наукові записки: Серія «Історія»*. С. 134–139. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8584/1/Bereka.pdf> (дата звернення: 04.04.2022).
117. *Сябро І. Г.* Видатний канадський архівіст Дуглас Брімнер і його «Шляхетна мрія» // *Могилянські читання – 2020*. Всеукраїнська науково-практична конференція. «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» : тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2020. С. 43–44.
118. *Сябро І. Г.* Архівна та наукова діяльність канадського архівіста Артура Дауті // *Могилянські читання – 2021*. Всеукраїнська науково-практична конференція. «Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» : тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2021. С. 43–44.

Дисертації та автореферати

119. *Rose K.* The Long Reach of War: Canadian Records Management and the Public Archives [Роуз К. Довгий розмах війни: документообіг та публічні архіви]. Waterloo, Ontario: A thesis presented to the University of

Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Doctor of Philosophy in History [Дисертація, представлена в університеті Ватерлоо на виконання вимог для отримання ступеня доктора філософії з історії], 2012. 228 p.

ДОДАТКИ**Додаток А****Фотопортрет Дугласа Брімнера**

Складено за: Вільям Джеймс Топлі (фотограф). URL: <https://recherche-collection-search.bacalac.gc.ca/eng/Home/Record?q=Douglas%20Brymner&app=fonandcol&IdNumber=3213385>

Фотопортрет Артура Дауті

Складено за: Фотостудія Пітвей. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=3215014&q=Arthur%20Doughty>

Фотопортрет Гюстава Ланкто

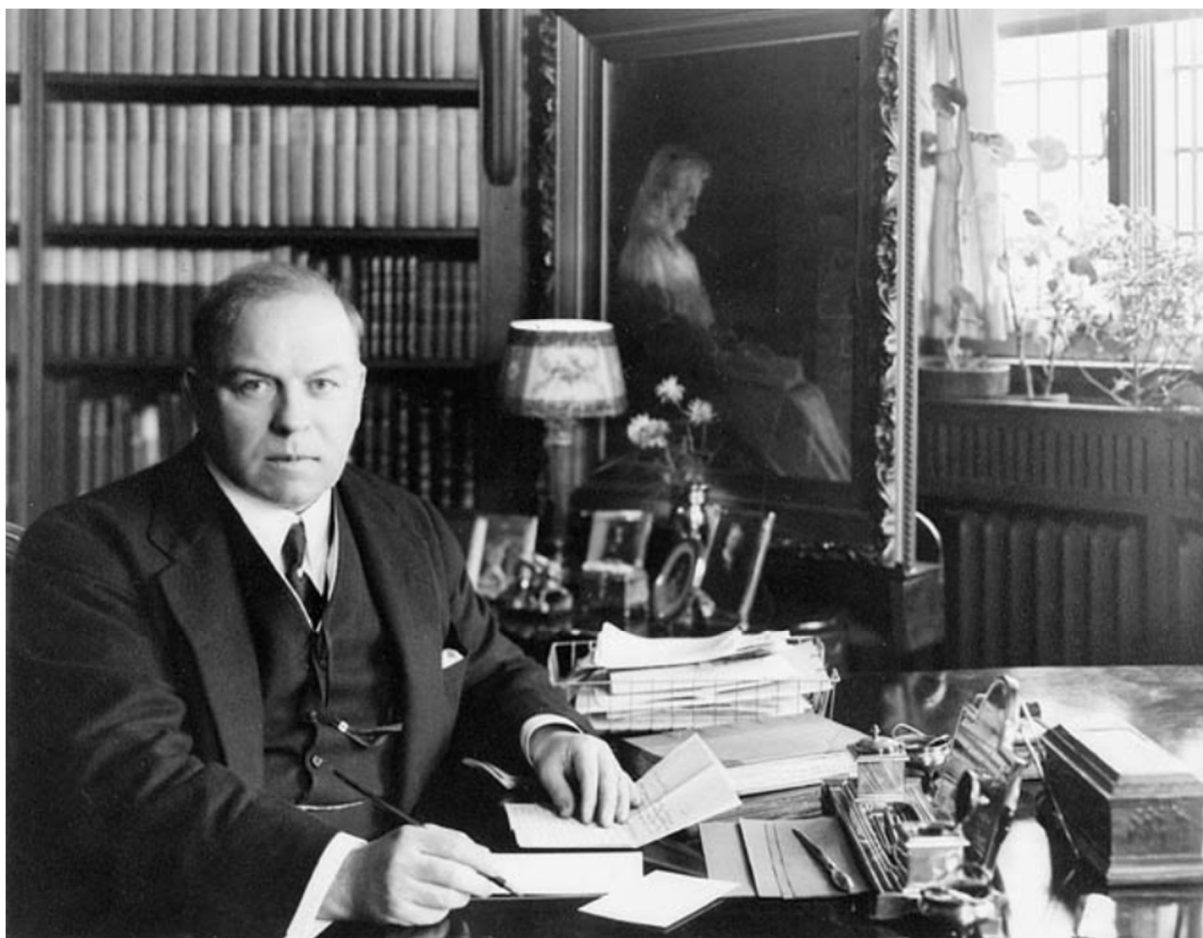
Складено за: Бібліотека та Архів Канади. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=3217993&q=Gustave%20Lanctot>

Фотопортрет Адама Шорта

Складено за: Альфред Джордж Піттвей (фотограф). URL: <https://recherche-collection-search.bacdac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=3221084&q=Adam%20Shortt>

Фотопортрет Маккензі Кінга

Складено за: Фотостудія Хендс. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=5028535&q=Makkenzie%20King>

Фото будівлі Громадського архіву Канади**Е. 1. Офіс Громадського архіву Канади**

Складено за: Невідомий фотограф. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/home/record?app=fonandcol&IdNumber=3192916&q=Public%20Archives%20of%20Canada>

Е. 2. Кімната зберігання книг у Громадському архіві Канади, 1925 р.

Складено за: Бібліотека та архів Канади. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Search?q=Public%20Archives%20of%20Canada&DataSource=Images&>

Е. 3. Кімната для дослідження карт у Громадському архіві Канади

Складено за: Бібліотека та архів Канади. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Search?q=Public+Archives+of+Canada&DataSource=Images&num=50&start=50>

Е. 4. Фасад Громадського архіву Канади, 1925 рік

Складено за: Бібліотека та архів Канади. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Search?q=Public%20Archives%20of%20Canada&DataSource=Images&>

Меморіальна статуя Артуру Дауті

Складено за: Бібліотека та архів Канади. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Search?q=Public%20Archives%20of%20Canada&DataSource=Images&>

**Артур Дауті (другий зліва) і Гюстав Ланкто (крайній справа),
6 вересня 1916 р.**

Складено за: Бібліотека та архів Канади. URL: <https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Home/Search?q=gustave%20lanct%C3%B4t&DataSource=Images&>